

TÜRKÇEDE *TRANSİTİVE* - *CAUSATİVE* 'GEÇİŞLİ-ETTİRGEN'
FİLLER BUNLARLA İLGİLİ MORFOLOJİ VE ÖĞRETİM
MESELELERİNİN ÇÖZÜMÜ

OSMAN NEDİM TUNA

Evvelki yaz, Philadelphia'da, yurda dönüş hazırlıklarımı yaparken, içi, eskiden yapmış olduğum bâzı çalışmalar ve aldığım birtakım notlarla dolu bir mukavva kutuda, 19 şubat 1970 târihini taşıyan, geçişli-ettirgen fiillerle ilgili, iki sahifelik bir araştırma özetinin fotokopisi ile ona ileştirilmiş birkaç ev vazifesi buldum. Yıllarca önce, aynı konuda yazdığım bir makalem bulunmasına rağmen¹, böyle bir çalışmam olduğunu tamâmen unutmuştum. Dikkatimi çeken, eskisinin geliştirilmiş bir şekli olan ve öğrencilere dağıtılmak üzere fotokopisi çekilmiş bulunan bu özetin birinci sahifesinde, *-Ir-* eki alan fiillere âit kural için fotokopide verilen formülden farklı, kurşun kalemle yazılıp çerçeve içine alınmış, başka bir formülün varlığı, ve onun yanına konulmuş 25 temmuz 1972 târihi oldu. Bundan, aynı konuya bir daha dönmüş olduğum ortaya çıkıyordu. Ev vazifelerine şöyle bir göz attıktan ve enteresan bulduğum bâzı cevapları bir tabaka kâğıda alt-alta yazdıktan sonra, bu üç sahifeyi 'Malatya'da bakarım' diye çantama yerleştirdim.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi'ne bir yazı ile iştirak etmem davetini alınca, eski çalışmamı hatırlayarak, 'Belki bir makale konusu olur' düşüncesi ile, o kâğıtları incelemeyi kararlaştırdım. İlk bakışta farkına vardım ki, her iki formül de yanlıştır. Anlaşılan, birinci formülün bütün misâlleri içine almadığını görmüş, 1972'de bir başka deneme yapmış, onun da noksan olduğunu farkederek, araştırmayı ve ona yol açan ev vazifelerini kutuya koymuş, ve hepsini orada unutmuşum. Bununla birlikte, özette kullandığım misâller, meselelerin teşhisi, onların çözümü için tuttuğum yol ve ikinci for-

1 bkz. bibliyografya.

müle uymayan fiillerin azlığı, bende, bu konuda mutlaka bir çözüm bulacağıma dâir bir kanaat, ve -başarılı olduğum taktirde- bunun metodoloji bakımından Türkoloji alanına, hiç de önemsiz sayılamayacak bir katkı teşkil edebileceği hissini uyandırdı. Aşağıda sunacağım araştırma, 1984'ün ilk üç ayında bu konuda yaptığım çalışmaların bir sonucudur.

İlk anda -şimdiye kadar, hakkında, mümkün olan herşeyin yazıldığı sanılabilecek- böyle bir konuyu neden, tekrâr ele almak lüzûmunu hissettiğim akla gelebilir. Gerçekte, Türkçenin en iyi gramerlerinin hepsinde, geçişli-ettirgen fiillere oldukça tafsilâtlı bir şekilde yer verilmiştir². Bununla birlikte, birazdan göstereceğim gibi, çok değerli müşâhedelere rağmen, bu gramerlerde, söz konusu fiiller için verilen bilgide önemli boşluklar, malzemedede ise, aynı kelimelerin birbirinden farklı kategorilere bağlanmasına yol açan görüş ayrılıkları, karşılaştırma amacı ile târihi devreler veya ağızlardan alınan fiillerin Standard Türkçe'ye karıştırılarak kullanılmış bulunduğu, ve böylece kuralların tesbitinin zorlaştırıldığı, veya imkânsız kılındığı, göze çarpıyor. Fakat, bence, bunlardan daha önemli olarak, Türkçenin doğru bir şekilde öğretilmesi konusunun, akademik endişeler yanında, hâlâ ikinci dereceden bir meşgûliyetmiş gibi sayıldığının, hattâ tamâmı ile unutulduğunun ortaya çıkmasıdır.

Eğer, tâliin bir cilvesi sonucu, yabancı bir diyârda, ana dili Türkçe olmayan Türkoloji öğrencilerine, kendi dilimi öğretmek fırsatını elde etmemiş olsa idim, şüphesiz ben de, kendi üniversitelerimizde, o bilgileri -onların ardında yatan bâzi meseleler bulunduğunun farkına bile varmaksızın- öğrencilerime aynı şekilde aktaracaktım. Bu bakımdan, bu araştırmamı, herşeyden önce -bu konudaki bir dersten sonra, bana, sorduğum sorular için, beni son derece şaşırtan bâzi cevaplarla dolu ev vazifeleri getiren- Seattle'daki öğrencilerime borçluyum. İşte o cevaplardan birkaçı :

Lütfen, o arkadaşınızı bir akşamda bene getirir misiniz?

(Lütfen, o arkadaşınızı bir akşam bana getirir misiniz?)

Çok miyavlayan kedisini odasından çıkardı.

(Çok miyavlayan kedisini odasından çıkardı.)

Kitabı almadım parama tükendirtim yüzden.

(Paramı tükettiğim için, kitabı alamadım.)

(Paramı tüketmem yüzünden, kitabı alamadım.)

2 bkz. bibliyografya.

Çocuğı parkta babasıca gezildir di.

(Çocuk, parkta babası tarafından (babasınca) gezdirildi.)

Kardeşini sandalyeden kalk k ı t t ı odasına g i t t i r d i.

(Kardeşini sandalyeden kaldırdı, odasına gönderdi.)

Küçük yaştaki Türk çocuklarından, daha önce de duyduğum birinci, ikinci ve sonuncu cümlelerdeki geçişli-ettirgen fiil şekilleri dâhil, bu cevapları 'öğretici' bulduğumu itirâf etmeliyim. Çünkü, ikincisi dışında, bunların hepsi de *gramerlerdeki kurallara göre*, 'üretilmesi mümkün' olan şekillerdi. Gerçekten, o zaman henüz elimde bulunmayan, Kononov'un gramerinden başka, Türkçenin hiçbir gramerinde *gel-*, *kalk-*, *git-* gibi bâzı fiillerin geçişli-ettirgen şekillerinin özel bir guruba girdiğine işâret edilmemiştir³. Bu sebeple, öğrenci *gel-* 'in geçişli-ettirgen şeklinin *getir-*; *kalk-* 'ın *kaldır-*; *git-* 'in *gönder-* olduğunu bilemezdi. Yine, o güne kadar yazılmış hiçbir gramerde, *tüken-* fiilinin -artık *tüke-* diye bir fiil bulunmamakla birlikte- *tüket-* şeklinde kurallı bir türevle yan-yana yaşadığı gösterilmemiştir. Nihâyet, bu gramerlerde, bir fiil kök veya tabanına birden fazla çatı eki gelmesi hâlinde, bütün ekleri içine alan açık-seçik bir sıralama kuralı verilmemiştir. Öyle ise, öğrenci *gezildir-* şeklini yazarken, sâdece *-Dir-* in hem *-(I)n-*, hem de *-(I)s-* 'tan sonra geldiğine dâir bir bilgiye ve dolayısı ile, bu bilginin sağladığı bir karşılaştırma imkânına sâhipti (ve yanlış sonuca varmış olsa bile, bu imkânı kullanmıştı)⁴. Şu halde, kaynağı ne olursa olsun, öğrencilerin yanlışlarından ben mes'uldüm. Çünkü, o gramerlere dayanarak bu bilgiyi onlara ben vermiştim. Öğretimdeki noksanlığı gidermek de benim vazifemdi. Sanıyorum bu açıklama, neden böyle bir çalışmayı gerekli bulduğumu göstermeğe yeter.

Genel Dilbilgisi'nin en önemli prensiplerinden biri, herhangi bir dili incelerken -hele bu dil araştıracının kendi dili ise- konuya tamâmı ile yabancı bir gözle yanaşmaktır. Bunu 'İncelediğiniz dile karşı bir Merihli davranışı takınız' şeklinde bir kuralla ifâde ederler. Öğrencilerimin yukarıdaki cevaplarının bu kuralı doğrulaması, Jean Deny'den beri yazılan bütün gramerlerde farkına varılmayan 'düzensiz geçişli-ettirgen fiiller' grubunu niçin bir Türkün değil de bir yabancıнын (Kononov'un) keşfettiğini açıkça ifâde eder. Çünkü bir Türk gramercisine tabii görünen, bu sebeple üzerinde durmayacağı nitelikler, bir yabancıнын 'yabancı gözü' tarafın-

3 Buna tek istisna J. Deny'de geçen *getir-* fiilidir. (s. 357).

4 Aşında çatı eklerinin ard-arda getirilmesi konusu bugüne kadar açıklığa kavuşturulmuş değildir. Yakında bu meseleyi ele alan ayrı bir makale yayınlayacağım.

dan derhal yakalanacaktır. Kısaca bu, ne bilgi, ne tecrübe, ne de özel bir kabiliyet meselesidir. Bu, sâdece bir 'davranış farkı'nın sağladığı üstünlüktür. Nitekim, 1964'te, öğrencilerimin yanlışlarından -yâni, bir başka davranışın sonuçlarından- faydalanarak yaptığım araştırmada, ve sonra 1970 de yazdığım bu iki sahifelik özette yer alan aynı gurubu, onun farketmediği başka şeylerle birlikte ve daha ayrıntılı bir şekilde Kononov'un bu keşfinden habersiz, ben de buldum. Âdil olmak için hemen ilâve edeyim, benim grubumdaki misâllerin çokluğu tabîdir, çünkü Türkçe benim ana dilimdir. Kononov ise, böyle bir kolaylığa sahip değildi.

Araştırmamın başından sonuna kadar, böyle bir davranış içinde bulunmaya özen gösterdim. Kullandığım malzeme, karşılaştığım yan meselelerle ilgili olarak gittikçe genişlettiğim bir fiiller listesinde toplanmıştı. Bunları, önce kök ve tabanlarına ayırdım. Daha sonra, bu tabanları, ekleri, fonetik özellikleri ve semantik karakterlerine göre, daha küçük parçalara böldüm. Bu tamamlanınca, bütün fiilleri, kök veya taban sonundaki seslere bakarak gruplar hâline getirdim. Hem bu grupları, hem de her grubun içinde yer alan fiilleri alfabe sırası ile dizdim. Geçişli-ttirgen fiil eklerinin her biri için aynı düzeni kullandım. Bunu yaparken eklerin tiplerini, yâni isimden fiil mi yoksa fiilden fiil mi olduklarını da dikkate aldım ve aynı sıraya göre verdim. Bundan sonra, Tahsin Banguoğlu, Jean Deny, Ahmet Cevat Emre, Muharrem Ergin, Tahir Nejat Gencan, A.N. Kononov, Zeynep Korkmaz, Faruk Kadri Timurtaş'ın ve bunlara ek olarak Lloyd B. Swift, Hamza Zülfikar'ın adları notta gösterilen eserlerinde, bu konuya ayrılmış sâhifelerdeki misâlleri -ve bunların dahil edildikleri yerleri inceleyerek- hükümlerini, verdikleri kuralları teker-teker ve aynı davranışla gözden geçirdim. Şimdi sunacağım analizden önce, Türkolog olmayan okuyucular için, karşılaştırmalarımda kendi malzememi kontrol amacı ile kullandığım bu eserler hakkında bâzı açıklamalarda bulunmayı gerekli görüyorum :

Banguoğlu'nun grameri, adından da anlaşılacağı üzere 'Türkçenin Grameri' dir. Bununla birlikte, çok zengin malzemesi içinde Türkiye'deki ağızlardan ve Osmanlıca'dan alınan kelimeler de bulunmaktadır. Bunlar bâzen o şekilde verilmişlerdir ki, bu alanda uzman olmayanların, bu kelimelerden bir kısmının ağız, bir kısmının da târihi devrelerden geldiğini anlamasına imkân yoktur. (Meselâ s. 278 ve 287 deki örnekler)

Deny'nin eseri 1920 de yayınlandı. Bu bakımdan Türkçe için mükemmel bir kaynaktır. Öbür yandan, asıl konu, onun târihi malzemesini de içine alır. Bu malzemenin bir kısmının bugünkü ağızlarda saklandığında şüphe yoktur.

Emre, Türkçenin standard kelimelerini kullanmaya çok dikkat etmiş görünüyor. Konumuzla ilgili sâhifelerde buna aykırı düşen veya yanlış bir kategoriye sokulan tek bir misâle rastlamadım⁵.

Ergin'in grameri, başlıca, Türkoloji öğrencilerinin ihtiyacını karşılamak için yazılmıştır. O halde, özellikle morfoloji bölümünde, öğretici olmak mecbûriyetinde idi. Bu maksatla da, karşılaştırma tekniği bakımından, ağızlara ve târihi malzemeye başvurması kaçınılmaz bir ihtiyaçtı. Okuyucuların bu gerçeği göz önünde bulundurması gerekir.

Gencan, -Türkçeleştirme gayreti ile kullandığı, okuma ve anlamayı güçleştiren terimler dışında- bütün malzemesini temiz, Standard Türkçe kelimelerden almıştır. Bence, konuya yanaşma yolu övgüye değer. Bu yol sâyesinde varabildiği birkaç sonuç diğer gramerlerin hiç birinde yoktur. Özellikle, bunlardan biri -mânâ farkından doğan iki şekillilik hakkındaki müşâhede- dikkate değer.

Kononov, malzeme ve onun sunuluşu yönünden 'Çağdaş Türkçenin Yazı Dili' çerçevesine sâdik kalmış, kendinden önce başkalarının farketmediği birtakım yeni kategoriler tesbit etmeyi başarmıştır. Ancak, kullandığı malzemenin bir kısmının edebiyâta ağızlardan sokulduğunu anlayamamıştır. Bunun yanında, *uydurulan* kelimelerin de kurbânı olmuş ve aslında kusursuz olan kurallara, böylelerini 'istisnâ' diye göstermiştir.

Korkmaz'ın makalesi, yayımlandığı yer dolayısı ile, uzunluk bakımından sınırlıdır. Fakat, iyi paketlenmiş bir özet verir.

Swift'in *Turkish Reference Grammar*'ini anmakla birlikte, burada içindeki malzemeyi dökümlemeyeceğim. Bu gramer, bir lengüist gözü ile yazılmıştır. Onun için ilgideğer formüllere sâhiptir. Ancak, kesin hükümler verir ve -özellikle, çatı eklerinin birlikte kullanılması konusuna âit misâller arasında- bâzi yanlışlar ihtivâ eder.

Timurtaş'ın grameri, 'Eski Türkiye Türkçesi (15. yüzyıl)'ne âittir. Çok büyük bir dikkatle hazırlanan bu eserde, her kelimenin hangi târihî eserden geldiği gösterilmektedir. Bu bakımdan kategorilerden bâzılarına misâl bulunmayışı tabiidir. Çünkü her kelime her eserde bulunmaz. Böyle olmasına rağmen, Standard Türkçe'deki misâllere kaynaklık etmiş bu devre malzemesini incelemeyi metod bakımından faydalı gördüm.

Zülfikar'ın eseri, akademik mânâda bir gramer değildir. Yabancılara Türkçe öğretmek için yazılmıştır. Bu pratik maksat, onu, verdiği misâl-

5 s. 130 da verilen *savur-* fiilini Emre doğru olarak müstakil bir kelime yapar.

ler arasına konumuzla ilgili iki kelime katmaya zorlamıştır. Bence, bu iki misâl *öğretim* açısından, nicelikçe olmasa bile nitelikçe, gerçekçi bir karakter taşır ve kayda değer.

Bu eserlerdeki malzemeyi önce konuya giren maddelere göre gruplar hâlinde ayrı-ayrı iki bölümde inceleyeceğim. Birinci bölümde (açıklama gerektirmeyen) standard kelimeler, ikinci bölümde de 'açıklama gerektiren kelimeler' ele alınacaktır. Her iki dökümlmeden sonra, eserlere göre sâhife numaraları verilerek listelenen kelimeler, yine iki ayrı bölüm hâlinde birleştirilecektir. Birleştirmelerde ayrıca sahife numaraları gösterilmeyecektir. Onun yerine sâdece parantez içinde araştırmacı adının kısaltması işâretlenecektir. Böylece bugüne kadar bu konuda kimin ne yaptığı tesbit edilmiş olacaktır.

Aşağıda soyadlarına ve alfabe sırasına göre, her eserden alınan ve ancak 6 kategoride toplanan Standard Türkçe'nin misâlleri, tek veya iki harfle kısaltmaları verilmiş yazar adlarının karşısında yer alacak şekilde gösterilmişlerdir. Bunların başındaki rakamlar, misâllerin âit olduğu kategoriye işâret eder. Eğer, sırada noksan bir rakam varsa, bu, o rakama tekabül eden kategorinin o eserde bulunmadığını gösterir.

1. *Standard Malzemenin Dökümü*

- Banguoğlu* : 2. *dağıl-/dağıt-* (281, 292), *yan-/yak-* (286), *pek-
(B.) 1974* *kiş-/peküt-* (292) (3 misâl)
aldan-/aldat- (292), *arın-/arıt-* (292), *avun-/
avut-* (285-292) *donan-/donat-* (292), *ısn-/ıst-*
292), *incin-/incit-* (292), *öğren-/öğret-* (285),
tükken-/tüket- (285) (8 misâl)
3. *emzir-* (hepsi 1)
4. *akıt-* (292), *koküt-* (292), *korküt-* (292), *sarıkt-*
292), *ürküüt-* (292) (hepsi 5)
5. *çıkır-* (278), *çöker-* (278), *gider-* (278), *kopar-*
(278) (hepsi 4)
6. *aşır-* (286), *batır-* (287), *bitir-* (287), *doğur-*
(287), *duşur-* (287), *düşür-* (287), *geçir-* (287),
göçür- (287), *içir-* (287), *kaçır-* (287), *pişir-*
287), *sıçır-* (287), *şaşır-* (287), *şişir-* (287), *ta-*
şır- (287), *uçur-* (287), *üşür-* (287), *yatar-* (287),
yetir- (287), *yitir-* (287), (20 misâl)

- Deny* 1920 : 1. *gel-/getir-* (357) (tek misâl)
(D.) çv. 1941 2. *uyan-/uyar-* (350), —/*dağıt-* (350), *avun-/avut-* (351), (3 misâl)
4. *akut-* (350), *kokut-* (350), *korkut-* (350), *sarkut-* (350), *ürküt-* (350) (hepsi 5)
5. *çıkar-* (349), *gider-* (349), *kopar-* (349) (3 misâl)
6. *aşır-* (349), *batır-* (349), *bitir-* (349), *doğur-* (349) *doyur-* (349), *duyur-* (349), *düşür-* (349), *geçir-* (349), *göçür-* (349), *içir-* (349), *kaçır-* (349), *pişir-* (349), *şaşır-* (349), *şişir-* (349), *taşır-* (349), *uçur-* (349), *yatır-* (349) (17 misâl)
- Emre* 1945 : 2. —/*dağıt-* (223), —/*incit-* (223) (2 misâl)
(Em.) 4. *akut-* (222), *kokut-* (222), *korkut-* (222), *sarkut-* (222), *ürküt-* (222) (hepsi 5)
6. *aşır-* (223), *batır-* (223), *bitir-* (223), *doğur-* (223), *doyur-* (223), *duyur-* (223), *düşür-* (223), *geçir-* (223), *göçür-* (223), *içir-* (223), *kaçır-* (223), *pişir-* (223), *şişir-* (223), *taşır-* (223), *uçur-* (223), (15 misâl)
- Ergin* 1962 : 2. —/*avut-* (200), —/*diret-* (200), —/*incit-* (200),
(Er.) (3 misâl)
3. *emzir-* (hepsi 1)
4. *akut-* (200), *korkut-* (200), *sarkut-* (200), *ürküt-* (200), (4 misâl)
5. *çıkar-* (203), *gider-* (203), *kopar-* (203) (3 misâl)
6. *aşır-* (199), *batır-* (199), *bitir-* (199), *doğur-* (199), *doyur-* (199), *duyur-* (199), *düşür-* (199), *geçir-* (199), *göçür-* (199), *içir-* (199), *pişir-* (199), *şaşır-* (199), *uçur-* (199), *yatır-* (199), (14 misâl)
- Gencan* 1979 : 1. *gel-/getir-* (334), *gör-/göster-* (334), *kal-/bırak-*
(Gn.) (334), (3 misâl)
2. *aldan-/aldat-* (331, 332), *avun-/avut-* (331, 332), *donan-/donat-* (331, 332), —/*kırlet-* (331), *ög-*

- ren-/öğret-* (331, 332), *tükten-/tüket-* (331, 332), (6 misâl)
kalk-/kaldır- (334), (1 misâl)
3. *emzir-* (334), (hepsi 1)
4. *akut-* (331), *kokut-* (331), *korkut-* (331), *sarkıt-* (331), *ürküt-* (331), (hepsi 5)
5. *çıkır-* (332), *gider-* (332), *kopar-* (3 misâl)
6. *aşır-* (332), *bitir-* (332), *doğur-* (332), *duyur-* (332), *düşür-* (332), *geçir-* (330), *kaçır-* (332), *pişir-* (331, 332), *taşır-* (329, 332), *uçur-* (329, 332), *yatır-* (331, 332) (11 misâl)
- Kononov 1956 :** (Kn.)
1. *gel-/getir-* (203), *gör-/göster-* (203), —/*gönder-* (203), *kâl-/barak-* (203) (4 misâl)
2. *kalk-/kaldır-* (203), *yan-/yak-* (203) (2 misâl)
4. *akut-* (202), *korkut-* (202) (2 misâl)
5. *çıkır-* (202), *gider-* (202), *kopar-* (202) (3 misâl)
6. *batır-* (202), *doğur-* (202), *doğur-* (202), *düşür-* (202), *göçür-* (202), *içir-* (202) (6 misâl)
- Korkmaz 1983 :** (Kk.)
4. *akut-* (419) (Tek misâl)
5. *çıkır-* (419), *gider-* (419), *kopar-* (419) (3 misâl)
6. *doğur-* (419), *geçir-* (419), *kaçır-* (419), *şaşır-* (419) (4 misâl)
- Timurtaş 1981 :** (Tm.)
2. —/*berkit-* (117), —/*dağıt-* (117), *uyar-* (116), —/*incit-* (117), —/*kuşat-* (117), —/*öğret-* (117) (6 misâl)
4. *akut-* (tek misâl)
5. *çıkır-* (116), *gider-* (116), *kopar-* (116) (3 misâl)
6. *bitir-* (117), *doğur-* (117), *geçir-* (117), *içir-* (117), *yitir-* (117)
(Kelimeler târihi metinlerde rastlanan *bitür-*, *geçür-*, *içür-*, *toyur-*, *yitür-* şekilleri ile geçmektedir.)

- Zülfikar* 1980 : 2. *kalk-/kaldır-* (tek misâl)
(Z.) 6. *uç-/uçur-* (91) (tek misâl)

Görülüyor ki, 1 numaralı kategori yalnız Deny, Gencan ve Kononov'da, 3 numaralı kategori yalnız Banguoğlu, Ergin, Gencan'da 4. ve 6. kategoriler ise, parçalar hâlinde hepsinde bulunmaktadır. 5 numaralı kategorinin yalnız Emre'de noksan oluşunu bir baskı hatâsı ile izâh etmeğe mütemâyilim. Çünkü aşağıda görüleceği üzere, bu gramerdeki malzeme, konunun standartları bakımından kusursuzdur. 2 numaralı kategori de yalnız Korkmaz'da yoktur.

Şimdi bu malzemeyi, kimden alındığını göstererek ve kronolojik olarak kategoriler hâlinde birleştirmeyi deneyelim :

Standard Malzemenin Birleştirilmesi :

1. *gel-/getir-* (D., Kn., Gn.), *gör-/göster-* (Kd., Gn.), *—/gönder-* (Kn.), *kal-/bırak-* (Kn., Gn.) (4 misâl)
2. *kalk-/kaldır-* (Kn., Gn., Z.); *yan-/yak-* (Kn., B.), *—/berkit-* (Tm.), *—/dağıt-* (D., Tm.), *dağıl-/dağıt-* (B.); *uyan-/uyar-* (D.), *—/uyar-* (Tm.); *pekiş-/pekit-* (B.) (6 misâl)
aldan-/aldat- (B., Gn.), *arın-/arıt-* (B.), *avun-/avut-* (D., Gn., Tm.), *—/avut-* (Er.), *donan-/donat-* (B., Gn.), *—/diret-* (Er.), *ısm-/ıst-* (B.), *—/incit-* (D., Er., Tm.), *incin-/incit-* (B.), *—/kirlet-* (Gn.), *—/kuşat-* (Tm.), *öğren-/öğret-* (B., Gn.), *—/öğret-* (Tm.), *tüken-/tüket-* (Gn.) (11 misâl)
3. *emzir-* (Er., B., Gn.)
4. *akıt-* (D., Em., Kn., Er., B., Gn., Tm., Kk.), *kokut-* (D., Em., Er., Bn., Gh.), *korkut-* (D., Em., Kn., Er., B., Gn.), *sarkut-* (D., Em., Er., B., Gn.), *ürküt-* (D., Em., Er., B., Gn.) (hepsi 5)
5. *çıkır-* (D., Kn., Er., B., Gn., Tm., Kk.), *çöker-* (B.), *gider-* (D., Kn., Er., B., Gn., Tm., Kk.), *kopar-* (D., Kn., Er., Bn., Gn., Tm., Kk.) (hepsi 4)
6. *aşır-* (D., Em., Er., B., Gn.), *batır-* (D., Em., Er., B.), *bitir-* (D., Em., Er., B., Gn., Tm.), *doğur-* (D., Em., Kn., Er.), *doyur-* (D., Em., Kn., Er., B., Gn., Tm., Kk.), *duyur-* (D., Em., Er., B., Gn.), *düşür-* (D., Em., Kn., Er., B., Gn.), *geçir-* (D., Em., Er., B., Gn., Tm., Kk.), *göçür-* (D., Em., Kn., Er., B.), *içir-* (D., Em., Kn., Er., B., Tm.), *kaçır-* (D.,

Em., B., Gn., Kk.), *pişir-* (D., Em., Er., B., Gn.), *sıçır-* (B.), *şasır-* (D., Er., B., Kk.), *şişir-* (D., Em., B.), *taşır-* (D., Em., Er., B., Gn.), *uçur-* (D., Em., Er., B., Gn., Z.), *üşür-* (B.), *yatur-* (D., Er., B., Gn.), *yetir-* (B.), *yitir-* (B.) (hepsi 21)

Buna göre bu eserlerdeki standard malzemenin hepsinin bir araya getirilmesi hâlinde, tesbit edilen 6 kategoriden yalnız dördüne ait bütün misâllerin bulunmuş olduğu anlaşılıyor. 1 ve 2 numaralı kategorilere âit misâller henüz tamam değildir. Ayrıca, kategori sayısı, ileride gösterileceği gibi eksiktir.

Açıklama Gerektiren Malzemenin Dökümü

- B. : 2. *dinel-/dinet-* (285), *düzel-/düzet-* (285), *yönel-/yönet-* (210)
4. *azıt-* (292), *eğit-* (292), *kırıt-* (292), *sapıt-* (292), *sıpt-* (292), *abart* (292), *sırt-* (292), *şoşart-* (292), *unut-* (292); *burt-* (292), *eyt-(ayıt-'tan)* (292), *ilt-* (292), *ört-* (292), *sürt-* (292), *tart-* (292), *yurt-* (292), *yont-* (292)
5. *beler-* (287), *kurtar-* (287), *onar-* (287), *ölçer-* (287), *yakar-* (287)
6. *artır-* (286), *savur-* (286)
egir- (287), *kayır-* (287), *kemir-* (287), *sömür-* (287), *şasır-* (287), *yoğur-* (287), *ayır-* (287), *gevir-* (287), *devir-* (287), *evir-* (287), *uyar-* (287), *yaşır-* (287), *belir-* (286), *çökiir-* (286), *kurtur-* (287), *onur-* (278), *segir-* (286), *değşir-* (287), *devşir-* (287), *kavşur-* (287), *tapşur-* (287), *yavşur-* (287)
7. *aktar-* (275), *dönder-* (275), *gönder-* (275), *göster-* (275), *kantar-* (275), *kaytar-* (275), *kotar-* (275)
8. *getir-* (275), *göndür-* (275), *kaldır-* (275), *otur-* (275)
9. *damaz-* (293), *emzir-* (293), *ımazga-* (293), *tütüz-* (293), *ütüz-* (293)
- D. : 4. *sapıt-* (350), *sürçüt-* (351)
5. *burtar-* (350), *onar-* (350)
6. *çökiir-* (349), *değşir-* (349), *ölçür-* (349), *sızur-* (349), *sinir-* (349), *yoğur-* (349)

7. *dönder-* (350), *gönder-* (350)
- Em. : 6. *savur-* (130)
- Er. : 4. *damat-* (200), *vrat-* (200), *sapıt-* (200), *sürçüt-* (200)
6. *basur-* (199), *durur-* (199), *irür-* (199), *köpür-* (199), *ölür-* (199)
7. *dönder-* (200), *gönder-* (200)
8. *yandır-* (202)
9. *irgür-* (203)
10. *emiz-* (203), *utuz-* (203), *emzir-* (203), *tamzır-* (203)
- Gn. : 4. *azıt-* (333), *berkit-* (331), *sapıt-* (333), *segirt-* (333)
6. *ayır-* (332), *buyur-* (332), *çevir-* (332), *evir-* (332), *yoğur-* (332)
7. *aktar-* (333), *gönder-* (333), *göster-* (333), *kaytar-* (333), *kotar-* (333)
8. *aldır-* (alınanlık göstermek) (333), *çıldır-* (333), *saldır-* (333)
11. *em-/emzir-/mânâ* farkı ile *emdir-* (334)
gör-/göster-/mânâ farkı ile *gördür-* (334)
- Kn. : 4. *azıt-* (202), *sapıt-* (203)
5. *göçer-* (202), *kazar-* (202)
8. *aktır-* (203), *yandır-* (203)
- Krk. : 4. *sürt-* (419), *yurt-* (419)
6. *devir-* (419), *kemir-* (419), *sömür-* (419), *şaşır-* (419)
7. *aktar-* (419), *gönder-* (419), *göster-* (419), *kaytar-* 419)
8. *aldır-* (419), *bildir-* (419), *durdur-* (419), *gördür-* (419)
bastır- (419), *bildir-* (419), *doldur-* (419), *indir-* (419),
kestir- (419), *kıstır-* (419)
aldır- (= alınanlık göstermek) (419), *çıldır-* (419), *saldır-* (419)
- Tm. : 4. *azıt-* (117), *düzet-* (117), *sapıt-* (117), *uşat-* (117)
5. *kapar-* (118), *közger-* (118)
6. *artur-* (118), *geyür-* (118), *irür-* (118), *örtür-* (118), *sızur-* (118), *tadır-* (118), *yaşur-* (118)

7. *dönder-* (118), *gönder-* (118), *göster-*
 9. *dirgür-* (118), *irgür-* (118)
 10. *tüdüz-* (118)

Açıklama Gerektiren Malzemenin Birleştirilmesi

2. *dinel-/dinet-* (B.), *düzel-/düzet-* (B.), *yönel-/yönet-* (B.)
4. *abart-* (B.), *azıt-* (Kn., B., Gn., Tm.), *berkit-* (Gn.), *burt-* (B.), *damıt-* (Er.), *düzet-* (Tm.), *eğit-* (B.), *eyt-* (B.), *ırat-* (Er.), *ilt-* (B.), *karıt-* (B.), *ört-* (B.), *sapıt-* (D., Kn., Er., B., Gn., Tm.), *segirt-* (Gn.), *sıpt-* (B.), *sürçüt-* (D., Er., B.), *sürt-* (B., Kk.), *şoşart-* (B.), *tart-* (B.), *uşat-* (Er.), *yurt-* (B., Kk.), *yont-* (B.),
5. *beler-* (B.), *burtar-* (B.), *göçer-* (Kn.), *kapar-* (Tm.), *kazar-* (Kn.), *közger-* (Tm.), *kurtar-* (B.), *eğar-* (D.), *onar-* (B.), *ölçer-* (B.), *ya-kar-* (B.)
6. *artır-* (B.), *artur-* (Tm.), *ayır-* (B., Gn.), *basur-* (Er.), *belir-* (B.), *buşur-* (Gn.), *çevir-* (B., Gn.), *çökür-* (D., B.), *değir-* (D., B.), *devir-* (B., Kk.), *değşir-* (B.), *devşir-* (B.), *durur-* (Er.), *eğir-* (B.), *evir-* (B., Gn.), *geyür-* (Tm.), *irür-* (Er.), *kavşur-* (B.), *kayır-* (B.), *kemir-* (B., Kk.), *köpür-* (Er.), *kurtur-* (B.), *onur-* (B.), *ölçür-* (D.), *ölür-* (Er.), *örtür-* (Tm.), *savur-* (Em., B.), *segir-* (B.), *sızur-* (D.), *sızur-* (Tm.), *siğir-* (D.), *sömür-* (B., Kk.), *şaşır-* (B., Kk.), *tadur-* (Tm.), *tapşır-* (B.), *toyur-* (Tm.), *uyar-* (B.), *yaşır-* (B.), *yaşur-* (Tm.), *yavşır-* (B.), *yogur-* (D., B., Gn.)
7. *aktar-* (B., Gn., Kk.), *dönder-* (D., Er., B., Tm.), *gönder-* (D., Er., B., Gn., Tm., Kk.), *göster-* (Kn., B., Gn., Tm., Kk.), *kantar-* (B.), *kaytar-* (B., Gn., Kk.), *katar-* (B., Gn., Kk.)
8. *aktır-* (Kn.), *aldır-* (Gn., Kk.), *bastır-* (Kk.), *bildir-* (Kk.), *çaldır-* (Gn., Kk.), *doldur-* (Kk.), *durdur-* (Kk.), *getir-* (B.), *göndür-* (B.), *gördür-* (Kk.), *indir-* (Kk.), *kaldır-* (B.), *kestir-* (Kk.), *kastır-* (Kk.), *otur-* (D.), *saldır-* (Gn., Kk.), *yandır-* (Kn.), *yandır-* (Er.)
9. *dirgür-* (Tm.), *irgür-* (Er., Tm.)
10. *damız-* (B.), *emiz-* (Er.), *ımazga-* (B.), *tüdüz-* (Tm.), *tütüz-* (Er.), *utuz-* (Er.), *ütüz-* (B.), *tamız-* (Er.)
11. *em-/emzir-/mânâ* farkı ile *emdir-* (Gn.), *gör-/göster-mânâ* farkı ile *gördür-* (Gn.)

Bu malzeme incelendiğinde, içindeki kelimelerin guruplar hâlinde açıklanabileceği görülüyor. Her guruba giren kelimenin yanında, kere içinde, o kelimenin alındığı eserin yazar adının kısaltması ve ondan önce, kelimenin ait olduğu kategorinin numarası verilmiştir. Böylece okuyucu ya kontrol imkânı sağlamak istedim. İstenildiği taktirde, bunların yardımcı ile döküm listesinden sahife numarası da bulunabilir.

1. Bu guruptaki kelimeler târihi metinlerden ve ağızlardan gelmektedir. Bunlar Standard Türkçe'de yoktur :

abart- (4 B.), *dinel-* (2 B.), *burt-* (4 B.), *damat-* (4 Er.), *düzelt-* (4 Tm.) *eyt-* (4 B.), *vat-* (4 Er.), *ilt-* (4 B.), *sıvıt-* (4 B.), *sürçüt-* (4 D., Er., B.), *şoşart-* (4 B.), *uşat-* (4 Er.); *burtar-* (5 B.), *göçer-* (5 Kn.), *kapar-* (5 Tm.), *közger-* (5 Tm.), *onar-* (5 D., ölçer- (5 B.); *artur-* (6 Tm.), *basur-* (6 Er.), *çölkür-* (6 D., B.), *değir-* (6 D., B.), *değşir-* (6 B.), *durur-* (6 Er.), *geçür-* (6 Tm.), *geyür-* (6 Tm.), *içür-* (6 Tm.), *irür-* (6 Er.), *kavşur-* (6 B.), *ölçür-* (6 D.), *ölür-* (6 Er.), *sızur-* (6 D.), *sızur-* (6 Tm.), *siğir-* (6 D.), *tadur-* (6 Tm.), *tapşur-* (6 B.), *toyur-* (6 Tm.), *yaşur-* (6 B.), *yaşur-* (6 Tm.), *yavşur-* (6 B.), *yitür-* (6 Tm.), *dönder-* (7 D., Er., B., Tm.); *göndür-* (8 B.), *yandır-* (8 Kn.), *yandır-* (8 Er.); *dürgür-* (9 Tm.), *irgür-* (9 Er., Tm.); *damız-* (10 B.), *emiz-* (10 Er.), *tüdüz-* (10 Tm.), *tütüz-* (10 Er.), *utuz-* (10 Er.), *ütüz-* (10 B.), *tamzur-* (10 Er.)

2. Şu tek heceli fiiller, Standard Türkçe'ye aittir. Sonlarındaki t'nin tartışılması akademiktir. Böyle bir tartışmanın geçişli-ettirgen fiillerin doğru olarak türetilmesinde hiçbir yardımcı olamaz :

ört- (4 B.), *sürt-* (4 B.), *tart-* (4 B.), *yurt-* (4 B.), *yont-* (4 B.)

3. Şu kelimeler artık kalıplaşmış iki heceli müstakil fiillerdir; bir kısmının kökleri unutulmuş, öbürlerinin ise yaşayan kökle veya onun başka türevleriyle olan semantik ilgileri kopmuştur :

kurt- (4 B.), *onar-* (4 B.), *yakar-* (6 B.), *belir-* (6 B.), *çevir-* (6 B.), *çıldır-* (8 Gn., Kk.), *devir-* (6 B.), *devşir-* (6 B.), *eğir-* (6 B.), *evir-* (6 B.), *kayır-* (6 B.), *kemir-* (6 B.), *köpür-* (6 B.), *savur-* (6 Em., B.), *seğir-* (6 B.), *sömür-* (6 B.), *yoğur-* (6 D., B.)

4. Şu kelimelerden bazılarının misâl olarak verildikleri kategorilerle ilgisi yoktur, bazıları hakkında ileri sürülen açıklamalar yanlıştır. Öbürleri ise, ya yanlış, ya da standard olmayan malzeme gurubuna girer : *beler-* (6 B.), *kızar-* (6 Kn.) daki eklerin geçişli-ettirgen eklerle ilgisi yoktur. Bunlar isimden geçişsiz fiil yapan + *Ar-* ekinin misâlleridir. Aynı şekilde, üçüncü gurupta verilen *belir-* (6 B.), *kayır-* (6 B.), *-Ir-*

la ilgili değildir. Bunlar sırası ile daha eski *belgür-* ve *kadgur-*'tan gelir. Fiil eki *+r-*'dir. Her ikisi de geçişsizdir.

Ağızlara ait olan *dinel-* (2 B.), Standard Türkçe'de bulunan *düzel-* (2 B.), *yönel-* (2 B.) kelimelerinin geçişli şekilleri olarak verilen *dinet-* (2 B.), *düzet-* (2 B.), *yönet-* (2 B.) yanlıştır. Bunlardan ilk ikisi ağızlarda bulunabilirse de Standard Türkçe'de mevcûd değildir. Doğru şekilleri *dinelt-* : *düzelt-*, *yönelt-* olurdu, ve son ikisi Standard Türkçe'de öyledir. Bundan başka *yönet-* bir neolojizmdir ve 'idâre etmek' anlamında kullanılır.

Halbuki *yönel-* 'bir istikamette veya birşeye dönmek, bir istikamete doğru harekete geçmek' demektir. Bu bakımdan, bunlar iki ayrı fiildir.

berkit- (4 Gn.), aynı kökten gelen *berkil-*'le birlikte yaşamaktadır. Böyle olunca, 4. değil, 2. kategoriye girer. Çünkü, bugün Türkçede *berki-* diye bir fiil yoktur.

eğit- (4 E.) 'teki *t*'nin geçişli-ettirgen eki *-t-* ile hiç bir ilgisi yoktur. Kelime standartlaşmış bir neolojizmdir. Kendisine kaynaklık etmiş olabilecek tek kelime, Eski Türkçe *igid-*'dir. (Tabii, semantik yönden geniş davranmak şartı ile). Görüldüğü gibi bu fiil *t* ile değil, *d* ile bitmekte idi.

aktır- (8 Kn.) bazan okul öncesi çocuklardan işitilen yanlış bir şekildir.

kotar- (7 B., Gn., Kk.) Standard Türkçede tek başına kullanılmaz. (*pişir-/kotar-* ikilemesinde geçer.) Müstakil, kalıplaşmış bir fiildir. Morfolojisinin geçişli-ettirgen fiiller açısından incelenmesi yalnız Türkologları ilgilendirir; hiçbir pratik fayda sağlamaz.

kurtur- 'kurtarmak' (6 B.) ve *onur-* 'onarmak' (6 B.) Standard Türkçede yoktur. Bildiğime göre, Türk Dili'nde de yoktur. (Bunların kaynakları gösterilmemiştir.)

mazga- (10 B.), Türkçede *mazgan-* şeklinde kullanılır. Bundaki *z*'nin, eski ettirgenlik eki *-z-* olduğunu isbat edecek hiçbir delil yoktur.

5. Aşağıdaki kelimeler, artık kökleri ile ilgisi yok olmuş, veya ancak Türkologların karşılaştırmaları ile anlaşılabilir derecede zayıflamış, bu bakımdan müstakil fiillerdir :

getir- (8 B.), *gönder-* (7 D., Er., B., Tm.), *göster-* (7 Kn., B., Gn., Tm., Kk.), *kaldır-* (8 B.), *kantar-* (7 B.), *kurtar-* (5 B.), *otur-* (8 D.). Bunlardan *getir-*, *keltür-*'den; *gönder-*, *köndger-*'den; *göster-*, belki *kör-*

set-, belki de, *közün-*'e kıyasla *közüt-*, *közt-er-* daha sonra da *köster-*'den; *kurtar-*, *kurtgar-*'dan; *otur-*, *oltur-*'dan gelir (Bu fiilin kökünün mânâsı Türkçedeki *ol-*'dakinden başkadır. Bu ikincisinin kaynağı bilindiği gibi Eski Türkçedeki *bol-*'dur.) Dolayısı ile bu fiillerin çoğundaki ekler, bugün için, ait oldukları gösterilen eklerle ilgili değildir. Nitelikleri yönünden *getir-*, *gönder-*, *göster-* 1. kategoriye, *kaldır-* ve *kurtar-* 2. kategoriye girer. *kantar-*'ın Standard Türkçe'ye katılabileceğinden şüpheliyim. Böyle olsa bile, müstakil bir fiil olarak ele alınmalıdır. Çünkü *gönder-*'deki *gön-* nasıl Türkçede yoksa, *kantar-*'daki *kan-* kökü de aynı şekilde yoktur. *otur-*'a gelince, bu sâdece iki heceli ve *r* ile biten bir fiildir; ve benzeri fiillerden hiçbir farkı yoktur.

6. Şu fiillerde ekin fonksiyonunun farklı olduğu ve anlamda bir kayma bulunduğu açıktır :

aldır- (8 Gn., Kk.), *bastır-* (8 Kk.), *bildir-* (8 Kk.), *doldur-* (8 Kk.), *kestir-* (8 Kk.), *kastır-* (8 Kk.), *saldır-* (8 Gn., Kk.). Buna karşı *durdur-* (8 Kk.), *indir-* (8 Kk.) için aynı şey söylenemez.

gördür- (8 Kk.) fiili 1. kategoriye âittir.

azıt- (4 D., Kn., B., Gn., Tm.), *sapıt-* (4 D., Kn., B., Gn., Tm.) ve *şaşır-* (6 D., Er., B., Kk.) fiilleri geçişsizdir.

az-ıt- ve *sap-ıt-*, kökleri bilinmekle birlikte, özel mânâ kazanan fiillerdir. Buradaki eklerin fonksiyonu geçişlilik-ettirgenlik değil, aşağıda başka örnekleri verilen 'pekiştirme' ekidir. *az-* ve *sap-*'ın geçişli ettirgen şekilleri ise *az-dır-* ve *sap-tır-*'dir.

şaşır- fiili 'şaşmak, hayret etmek' mânâsında kullanıldığı zaman *-Ir* eki, 'pekiştirme' fonksiyonundadır ve fiil 'yanılmak' mânâsında geçişli-ettirgen'dir. *sapıt-* 'aklını kaçırmak, aklını oynatmak', 'yolu şaşırarak, yanlış yola girmek' mânâlarında hem 'geçişli' hem de 'geçişsiz' olarak kullanılır. *sap-tır-* ise 'yolunu değiştirmek' demektir. Yâni 'ettirgenlik' gösterir. Bu gibi mânâ farklarının iki şeklin yan-yana yaşamasına yol açışı, kuralların tesbiti ve işleyişi bakımından son derece önemlidir.

aktar- (7 B., Gn., Kk.), *kaytar-* (7 B., Gn., Kk.) fiillerindeki ekin, aslında *-t-ar-*'dan gelen *-tar-* olduğu görüşü kolaylıkla reddedilemez. Bununla birlikte, bu fiillerin kökleri tartışılabilir. Çünkü, bunlardan birincisinin *ak-* değil, *ağ-* olması ihtimâli vardır ve bunu destekleyen bazı misâller bulunmaktadır. Öbür yandan, *ak-* doğru bile olsa, *aktar-* da başka bir mânâda kullanılmaktadır. Aynı şekilde, *kaytar-*'ın köküne atfedilebilecek mânâ ile *kay-* arasında da bir fark görülüyor.

Diyelim ki bu ayrılıklar köklerden değil, birinci derecedeki tabanlardan, yâni *akıt-* ve *kay(ı)t-* 'tan geliyor. Bu, yine durumu değiştiremez (yâni, *akıt-* ve *aktar-* arasındaki mânâ farkı açıklanmadan kalır). *kay(ı)t-* 'a gelince, mânâsı 'geri dönmek'tir. Bu mânâ da *kaytar-* 'dakine bir açıklık getiremez. Üstelik, *kay(ı)t-*, başka lehçelere âittir; Türkçede yoktur. Öyle ise, bu kelimeleri misâl olarak Türkçede *-tar-*. (veya *-tar-*) ekinin varlığını ileri sürmek gerekmez. Bunlar, çoktan donmuş ve müstakil bir nitelik kazanmış fiillerdir.

artır- (6 B., Tm., *u* ile), Türkçede *arttır-* yanında 'serbest şekil' (*free variant*) olarak kullanılır. Standard olanı, Faruk Kadri Timurtaş'ın da açıkladığı gibi (s. 117) *art-tur-* 'dır. Buna benzer başka çiftlerde 'serbest şekil' genellikle ağızlardan gelir. Öyle ise, Türkçedeki 'sistem uymayan' *art-ır-*'in da kaynağını ağızlarda aramak, metodoloji bakımından başvurulacak en doğru yol olacaktır.

Bu açıklamalardan, ikinci guruptaki kelimelerin elenmesi ile, standard malzemeye bir tek yeni kategori (7. kategori) ekleyebileceğimiz anlaşılıyor. O da, mânâ değişikliğine göre, aynı kök veya tabandan farklı eklerle yapılan ve yan-yana kullanılan çift şekillerdir. 7. kategorinin dayandığı misâller sadece iki fiile bağlanıyor: *em-/em-zir-/em-dır-*; *gör-/göster-/gör-dür-* (Gn.)

Demek ki, 1920 den 1983'e kadar 63 yılda geçişli-ettirgen fiillerin yapıları ile ilgili olarak en önemli gramerlerdeki bütün standard malzemenin yalnız dört kategoride tamamı, geri kalan üçünde ise birkaç fiilden ibâret olan, bâzı misâlleri bulunmuştur. Bu bilgi, eksik de olsa, bir bütün hâlinde, bir tek eserde toplanmış değildir.

Öyle ise, bu sonuca dayanarak Türkçe öğretmek isteyen herhangi bir kimsenin verilen bir fiilden her zaman doğru bir 'ettirgen' şekil, dolayısı ile başarı, elde etmesinin mümkün olamayacağını güvenle söyleyebiliriz. *Bu durumu düzeltmek için, önce her özel kategoriye giren bütün fiillerin toplanması, sonra da bu kategorilerin bir sistem içinde, tek tek kurallara bağlanması gerekir.* Bunun nasıl yapılabileceğini göstermeden önce, yukarıda değindiğim birkaç noktada açıklayıcı bâzı ek bilgileri şimdi sunmak istiyorum :

1. Şekil bakımından 'geçişli-ettirgen' ek aldığı için, bu fonksiyonda kullanıldığı otomatik olarak kabûl edilen birçok fiilde, 'ettirgenlik' veyâ 'katmerli ettirgenlik' yoktur. Bu ekler, bu gibi fiillerde, yalnız bir önceki ekin veyâ fiil kök yahut tabanının ifâde ettiği mânâyı *pekiştirir* :

- al-dır-* : (A l d ı r d ı m s a n a b i r t ü r k ü . . .) (= al-)
dal-dır- : (O k u m a y a i y i c e d a l d ı r d ı .) (= dal-)
sal-dır- : (S ü d i ü m s a n a h e l ä l o l m a z , s a l d ı r m a z s a n d ü ű ű m a n a .) (= sal-)
bas-tır- : (T u r ű u y u k ü p e b a s t ı r d ı .) (= bas-)
kırt-tır- : (O r a d a k ı r ı t t ı r ı p d u r m a ; g e l d e b i r a z y a r d ı m e t) (= kırt-)
kıs-tır- : (O n u k ö ű e y e k ı s t ı r m ı ű , i y i c e b e n z e t m i ű .) (= kıs-)
es-tir- : (Y i n e e s t i r m i ű ä n i o l a r a k İ s t a n b u l ' a g i t t i .) (= es-)
kes-tir- : (B u i ű b ö y l e o l m a z ' d i y e k e s t i r i p a t t ı ' .) (= kes-)
burk-tur- : (A y a ğ ı n m e r d i v e n d e b u r k t u r m u ű .) (= burk-)
koű-tur- : (B ü t ü n g ü n k o ű t u r d u m d u r d u m .) (= koű-)
savur-t-tur- : ('P a r i s ' t e ű ö y l e y a p t ı m . V i y a n a ' d a b ö y l e e t t i m ' d i y e s a v u r t t u r u y o r .) (= savur-)
tut-tur- : (Y o l u t u t t u r d u g i t t i .) (= tut-)
dök-tür- : (Y a z ı n d a d ö k t ü r m ü ű k ä f i r . . .) (= dök-)
sök-tür- : (A r a p y a z ı s ı n ı o k u m a y ı b i r a y d a s ö k t ü r d ü .) (= sök-)

űaű-ır- : (B u i ű e ű a ű ı r d ı m k a l d ı m .) (= űaű-)

---

alda-t- : (K ı z c a ğ a z ı ' S e n i n l e e v l e n e c e ğ i m ' d i y e a l d a t m ı ű .) (= alda-)
daya-t- : ('Y a r ı n g i d e c e ğ i m ' d i y e d a y a t t ı .) (= daya-)
dire-t- : ('V e r m e m ' d e d i , d i r e t t i .) (= dire-)
kapa-t- : (K a p ı n s ı k ı k a p a t) (= kapa-)
çık-ar-t- : (K i t a b ı n d o l a p t a n ç ı k a r t t ı .) (= çık-ar-)
çök-er-t- : (D e p r e m d e , y e r i n d e n k o p a r a k y u v a r l a n a n k a y a e v i n d a m a n a d ü ű ű p o n u ç ö k e r t t i .) (= çök-er-)

- kop-ar-t-* : (Bir vuruşta *k o p a r t t i* attı.) (= *kop-ar-*)
ayar-t- : (Arkadaşına sinemaya gitmek için *a y a r t t i.*)
 (= *ayar-*)
aş-ır-t- : (Bir taş attı, nehri *a ş ı r t t i.*) (= *aş-ır-*)
kaç-ır-t- : (Kedi horozu *k a ç ı r t t i.*) (= *kaç-ır-*)
ayır-t- : (Kızını dâmâdından *a y ı r t t i.*) (= *ayır-*)
kanır-t- : (Ağacın dalına *k a n ı r t t i.*) (= *kanır-*)
seğir-t- : (Muhasebeci, 'Buyrun efendim' diye *s e ğ i r t t i.*)
 (= *seğir-*)
savur-t- : (Paltosunu *s a v u r t a r a k* giydi.) (= *savur-*)
somur-t- : (Bütün gün *s o m u r t u p* oturuyor.) (= *somur-*)
al-dır-t- : (Babası kazâda öldüğü için, iki aylık çocuğunu
a l d ı r t t i.) (= *al-dır-*)
az-ıt- : (Adam bu yaşta *a z ı t t i.*) (= *az-*)

Bunlara ağızlardan şu misaller de eklenebilir :

- pis-ır-* : (Azarlanınca *p ı s ı r d ı* kaldı.) (= *pis-*)
sırt-ar- : (Orda ne *s ı r t a r ı p* duruyon len?) (= *sırt-*)

2. Türkçe'nin belli başlı gramerlerine girmiş bulunan 'standard olmayan mazeme'yi yukarıda açıklamıştım. Bunlara iki ayrı kaynaktan gelen şu fiilleri de katmak gerekir.; çünkü gündelik hayatta bu gibi kelimeler zaman-zaman işitilir :

Birinci kaynak, henüz, 'serbest şekil' (*free variant*) niteliğini kazanmamış fakat öbürlerinden daha sık karşılaşılan *bakıt-* '(doktora vb.) göstermek' *kakıt-* 'itmek, itelemek' gibi kelimelerin geldiği 'ağız sistemleri' dir. Benim toplayabildiğim bu türden fiiller şunlardır :

- (*p* ile bitenler) : *kırpıt-* 'kırptırmak', *tepit-* 'teptirmek'
 (*t* ile biten) : *tütüt-* 'tüttürmek'
 (*k* ile biten) : *bakıt-* 'baktırmak, birisine (msl. doktora) göstermek', *birakıt-* 'bırtırmak, koydurmak', *burkıt-* 'burkmak', *çöküt-* 'çöktürmek', *kakıt-* 'kakmak, itmek', *kırkıt-* 'kırktırmak', *sekit-* 'sektirmek (msl. su yüzünde taş kaydırmak)'

- (ç ile biten) : *sürçüt-* 'sürçtürmek' (daha önce tesbit edilmişti.)
 (s ile biten) : *sarsıt-* 'sarsmak'
 (z ile biten) : *kızıt-* 'kızdırmak (aşırı derecede ısıtmak)'

İkinci kaynak, okul öncesi çocuklarla, yabancı meemleketlerde, kendi ana dilini yeterince konuşmak imkânından mahrûm olarak büyümüş orta ve lise çağlarındaki gençlerin yaptıkları aynı türden yanlış ettirgen şekillerdir.

Bunlar başlıca :

a. Okul öncesi çocuklarda :

- (t ile bitenler) : *battır-* 'batırmak, daldırmak' *gittir-* 'göndermek', *yattır-* 'yatmaya göndermek, yatırmak'
 (k ile bitenler) : *bakıt-* 'baktırmak, birisine (msl. doktora) göstermek', *birakıt-* 'bıraktırmak, koydurmak', *burkut-* 'burkmak' *çakıt-* 'çaktırmak', *çekit-* 'birşeyin veya birinin bir yerden çekilmesini sağlamak, uzaklaştırmak, göndermek; çektirmek', *dikit-* 'diktirmek', *kalkıt-* 'kaldırmak', *kaybot-* 'kaybetmek' (*kaybol-*'dan analogi ile) (daha önce Banguoğlu tarafından not edildi.), *sıkıt-* 'sıktırmak, sıkıştırmak', *sokıt-* 'birini veya birşeyi bir yere sokmak, birşeyin bir yere girmesini sağlamak'

b. Yabancı meemleketlerde büyüyen çocuk ve gençlerde :

akıtır- 'akıtmak', *battır-* 'batırmak; daldırmak', *gittir-* 'göndermek; gidermek (msl. kir, boya)', *yattır-* 'yatırmak, yatmaya göndermek'

- (ç ile bitenler) : *geçtir-* 'geçirmek', *göçtür-* 'göçürmek, yıkılmasına sebep olmak'
 (l ile biten) : *çekilt-* 'çekilmesini, uzaklaşmasını sağlatmak'
 (r ile biten) : *girdir-* 'sokmak', *gördür-* 'göstermek'
 (s ile biten) : *sarsıt-* 'sarsmak, sarsılmasına sebep olmak'
 (z ile biten) : *kızıt-* 'kızdırmak (aşırı derecede ısıtmak)'

Bunların tam bir listesinin-başka şekiller de dâhil olmak üzere-hazırlanmasını 'özel öğretim' bakımından önemli bulmaktayım.

Buraya *pis-tır-/pis-ır-* (ağız), *tüy-dür-/tüy-ür-* (argo)'ya ait *-Ir-*'lı şekilleri de 'standard olmayan' fiiller listesinin malzemesi olarak katmak gerekir.

3. Kuralların doğru işlenmesi bakımından, mânâ farklarına göre ayrı ekler alan şu yedi fiilden aşağıda verilen sıraya göre, yalnız birinci şekil emniyetle morfemlerine ayrılabilceğinden, ikincileri özel guruplara sokmamalıdır. Bu sonuncular kalıplaşarak müstakil bir nitelik kazanmışlardır.

ak- (1. *ak-ıt-/2. aktar-*), *az-* (1. *az-dır-/2. azıt-*), *eğ-* (1. *eğ-dır-/2. eğir-*) *kay-* (1. *kay-dır-/2. kaytar-*), *sap-* (1. *sap-tır-/2. sapıt-*), *sav-* (1. *sav-dır-/2. savur-*), *sek-* (1. *sek-tir-/2. seğir-*)

4. Biraz sonra vereceğim kurallarda *arın-/arıt-*, *ısm-/ısıt-*, *tüken-/tüket-* gibi artık yalnız (bu misallerde *çatı ekleri ile*) genişletilmiş iki ve nâdiren üç türevi yaşayan bâzı fiilleri ve bunların ettirgenlerini doğru bir şekilde türetebilmek için, şimdiye kadar yazılmış gramerlerde olduğundan farklı bir görüşle ele alacağım. Bu maksatla aşağıdaki açıklamayı zarûrî görmekteyim.

Bir ân için kendimizi yabancı bir dil konuşan ve Türkçe'yi öğrenmeğe çalışan kimseler olarak farzedelim. Öğretmenimiz bize *arın-* fiilini vermiş ve onun 'ettirgen' şeklini sormuş olsun. Kurallara göre vereceğimiz cevap *arın-dır- dan* başka birşey olamaz. Çünkü fiil iki hecelidir ve *n* ile bitmektedir. Diyelim ki öğretmen bu noktada, yardım için '-Dir' dan başka hangi eklerimiz var? diye ikinci bir soru sordu. Bunun üzerine, bilgilerine güvenenmeyen bâzılarımız cevaplarını, çok heceli ve *l* yahut *r* ile biten fiillerde *-t-* kullanıldığını hatırlayarak *arın-t-* şekli ile değiştirmeyi deneyebilir. Geride kalanlarımız ise iki kuralı da iyi bildiğinden *arın-dır-*'da ısrar eder. Zira, onlara göre Türkçede *her ekin belirli bir yeri vardır*, gerçi *-t-*, yalnız *l* ve *r* den sonra değil vokalden sonra da gelir. Bununla birlikte, *bu yer şimdi n tarafından tutulmuştur*. Diğer taraftan *-t-*, *n* den sonra gelmez. Öyle ise, tasavvur edilebilecek tek ek *-Dir-*'dir. Cevabın doğru olması gerekir. (Ama, biz Türkçeyi ana dili olarak konuşanlar, biliyoruz ki mantığın doğruluğuna rağmen cevap yanlıştır.)

Bu meseleyi çözmek için başvurulacak tek yol *tüken-/tüket-* gibi fiillerin tam bir listesini yapıp bu listedeki *bütün fiilleri kurallardan önce vermek ve bunlardaki n'lerin yerine, ettirgen halde t geçeceğini* göstermektedir : *n → t* : *arın-*, *ısm-*, *tüken-*.. (Bu, 'verilen şu fiilleri 'ettirgen' çatısına koymak için *n* 'yi *t* yapınız' veya başka bir deyişle 'n'nin yerine *t* koyunuz' manasına gelir.)

Ancak, bu çözüm 'Türkçede ekler, işaret ettikleri fonksiyonda kullanılmak üzere, kök ve tabanlara ard-arda dâzilir. Her yeni ek dâziliş sırasında belirli bir yer tutar ve tabana yeni bir mânâ verir.' kuralına aykırı düşer. Buna göre : 1. ya bu kuralda 2. ya da *n → t* kuralında bir yanlışlık

olmalıdır. Çünkü birinci kuralda 'yer değiştirme', ikinci kuralda 'sıralama' prensipleri açıkta kalmaktadır. Eğer, Genel Dilbilgisi'ne başvuracak olursak birçok dilde 'değişmelik morphem' (*replacive morpheme*) adı verilen bir morfemin varlığının tesbit edilmiş bulunduğunu görürüz. Bu Morphemlerin kullanılış şekli, $n \rightarrow t$ 'ninkine denktir. Bununla birlikte, aşağıda örneklerle açıklayacağım gibi *morpheme*, şekil bilgisine âit bir terimdir ve biraz sonra Türkçede varlığı ispatlanacak 'değişmelik'lerin hepsi *şekle* bağlı değildir. Bu sebeple, her ek bir *morpheme* (veya *allomorph*) olduğu halde, $n \rightarrow t$ formülünde *-n-* ve *-t-*'nin bu özelliklerini işâretleyen (-)'leri kaldırdım; ayrıca, Genel Dilbilgisinde morfemler için kullanılan { } dışlı kereleri, Türkçedeki özel duruma aykırı düşeceğinden, kullanmadım. Pek iyi, bu kavram için ne diyeceğiz? Sanıyorum ki *replacive sequence* 'değişmelik parça', veya sâdece 'değişmelik' mânâyı yeter güçte ifâde eder. Şimdi yaptığım açıklama doğru ise, o takdirde, yukarıdaki, birbirine aykırı iki kuraldan birincisini '*Türkçede ekler...*' yerine '*Türkçede 'sıralı' veya 'değişmelik' ekler...*' şeklinde düzeltmek gerekir. Bunlardan 'sıralı' ardarda, 'değişmelik' ise 'birincisinin yerine' gelen ekleri ifâde eder. Öbür yandan bu kural, kendileri için yalnız 'değişmelik' yahut 'değişmelik parça' terimini kullanacağımız -içine 'şekli' de alan fakat sâdece ondan ibâret olmayan- daha geniş sınırlı 'türetme yol ve aracı' kavramına ters düşmez.

Türkçedeki 'değişmelik'ler için şu örnekler verilebilir :

$\neq K_1$ = kelime başındaki konson ; $\neq (C_1)$ = kelimenin başında bulunan fakat mecbûrî olmayan konson (Eğer yoksa kelime vokalle başlıyor demektir.)

1. $k \rightarrow cAk$: *büyük/büyücek, çabuk/çabucak, çocuk/çocucak, uluk/ulacak, kemik/kemicek, küçük/küçücek, sevdik/sevdicek, yumruk/yumurcak* (dar vokallerden sonra)
2. $k \rightarrow cIk$: *alçak/alçacık, ayak/ayacık, bacak/bacacık, bardak/bardacık, bebek/bebecik, bilek/bilecik, çolak/çolacık, çomak/çomacık, çömlük/çömlücek, dirsek/dirsecik, dudak/dudacık, gevrek/gevrecik, göbek/göbecik, kabak/kabacık, kavak/kavacık, köpek/köpecik, kulak/kulacak, kursak/kursacık, küçük/küçücük, minik/minicik, parmak/parmacık, patik/paticik, sıcak/sıvacık, tefek/tefecik, turnak/turnacık, topak/topacık, toparlak/toparlacık, ufak/ufacık, yamak/yamacık, yaprak/yaprıcık, yatak/yatacık, yemek/yemecik, yumak/yumacık, yumuşak/yumuşacık, yuvarlak/yuvarlacık, yürek/yürecik*, (üçü hâric geniş vokallerden sonra)

3. $k \rightarrow l$: *alçak/alçal-, küçük/küçül-, tomruk/tomrul-, tümsek/tümsel-yüksek/yüksel-*
4. $k \rightarrow mA_n$: *ılık/ılman, küçük/küçümen.*
5. $k \rightarrow msA$: *küçük/küçümse-*
6. $k \rightarrow rAk$: *küçük/küçürek, ufak/ufarak*
7. $\neq (K) \rightarrow m$: *araba/maraba, ev/mev, ılık/malık, iş/miş; ot/mot, ötmek/mötmek, uzun/muzun, ümüt/mümit; beşik/meşik, cacık/macık, çivi/mivi demirci/memirci, fâre/mâre, gelecek/melecek, kuzu/muzu, yavrucuğum/mavrucuğum.*
8. $\neq K_1A \rightarrow \neq K_2$: *sus/pus, süs/püs, ters/pers, vurt-zurt, bakır/çakır, bakkal/çakkal, bardak/çardak, çatur/patur, çingül/tıngul, çatur/pıtır, hammal/cammal, hırnak/mırnak, kıvr/zıvr, yırtık/pırtık, zıtlak/cıtlak, cici/bici, çatra/patra, çiti/piti, hartı/pırtı, kaba/saba*
9. $K_1a \rightarrow K_2u$: *çatlak/çutlak, parçak/purçak, sarsak/sursak, takas/tukas, yamak/yumak, farta/furta, şaka/şuka, taka/tuka*
10. $K_1A - I \rightarrow K_1 U-U$: *çarpık-çurpuk, kambur-kumbur, kapış/kapuş, karış/kuruş, takış/tutuş, yanlış/yunluş, karışık/kuruşuk, çentik/çüntük, gedäk/güdüük, kertik/kürtük*

Aşağıdaki işâretlerden $D = d, t$; $A = a, e$; $I = i, i$ (A ile kontrast yoksa $I = i, i u, ü$); $U = u, ü$;

5. Daha önce, Türkçenin en önemli gramerlerindeki standard malzemeyi altı kategoride toplamış ve bunlara, aynı gramerlerdeki açıklama gerektiren 'geçişli-ettirgen' fiillerden ikisini yedinci kategori olarak eklemiştım. Aslında bu kategoriler kaynaklarındaki sıraya göre sunulmamıştır. Ben onları *-Dir-*'la ilgili malzemeyi katmadan o sıra ile vermeyi, sonuçta sağlayacakları kolaylık bakımından tercih etmişim. Gerçek durum şudur :

<i>Banguoğlu</i>	: 1. <i>-Dir-</i> (275), 2. <i>-Ar-</i> (278), 3. <i>-Ir-</i> (286), 4. <i>-It-</i> (291), 5. $n \rightarrow t, \xi \rightarrow t$ (292), 6. <i>emzir-</i> (293)
<i>Deny</i>	: 1. <i>-Dir-</i> (577, s. 348), 2. <i>-t-</i> (578, s. 348), 3. <i>-Ir-</i> (579, s. 349) 4. <i>-Ar-</i> (580, s. 349), 5. <i>-It-</i> (581, s. 350), 6. $n \rightarrow r$ (350), $n \rightarrow t$ (350, 351) 7. <i>özel ettirgen</i> (351)
<i>Emre</i>	: 1. <i>-t-</i> (112b, s. 222), 2. <i>-It-</i> (112c, s. 223), 3. $1 \rightarrow t, n \rightarrow t$ (s. 223); 4. <i>-Ir-</i> (112d, s. 223), 5. <i>-Dir-</i> (112g, 223)

- Ergin* : 1. *-r-* (119), 2. *-t-* (200), 3. $n \rightarrow t$ (200), 4. *-Dir-* (202, 5. *-Ar-* (203), 6. *emzir-* (203)
- Gencan* : 1. *-It-* (331), 2. $n \rightarrow t$ (331), 3. *-Ir-* (332), 4. *-Ar-* (332), 5. *-Dir-* (332-333), 6. *emzir-* (334), 7. *özel ettirgen* (334), 8. *manâ farkı ile iki şekilde ettirgen*
- Kononov* : 1. *-Dir-* (394, s. 202), 2. *-t-* (394, s. 202), 3. *-Ir-* (394, s. 202) 4. *-Ar-* (394, s. 202), 5. *-It-* (394, s. 202), 6. $k \rightarrow dar, n \rightarrow k$ (395, s. 203), 7. *özel ettirgen* (395, s. 203)

Bunları kronoloji bakımından en eskileri olan Deny'yi esas alarak bir araya toplarsak :

KATEGORİ - ARAŞTIRICI	B.	D.	Em.	Er.	Gn.	Kn.
<i>-Dir-</i>	1	1	5	4	5	1
<i>-t-</i>	4	2	1	2	1	2
<i>-Ir-</i>	3	3	4	1	3	3
<i>-Ar-</i>	2	4	—	5	4	4
<i>-It-</i>	4	5	2	2	1	5
<i>Değişmelik</i>	5	6	3	3	2	6
<i>Emzir-</i>	6	—	—	6	6	—
<i>Özel Ettirgen</i>	—	7	—	—	7	7
<i>Çift Ettirgenli</i>	—	—	—	—	8	—

Görüldüğü gibi Deny, Kononov ve Banguoğlu ettirgenlik eklerinin en başında *-Dir-* 'ı vermektedir. Bununla birlikte Banguoğlu'nda *-Dir-* 'ın başta bulunması bir tesâdüftür. Çünkü ondaki ekler alfabe sırasına göre dizilmiş, buna karşı Kononov, Deny'deki sırayı aynen vermiştir. Deny'de ikinci gelen ek *-t-* dir. Bundan çıkarılacak sonuç şudur: *-Dir-* ve *-t-*, ettirgenlik ekleri arasında *-verilen sıra ile-* en çok kullanılanlarıdır. Demek oluyor ki Deny ve Kononov 'işlek olan' ekleri önce, 'işlek olmayan'ları sonra vermeyi tercih etmişlerdir. Banguoğlu'nda alfabe sırasının kullanılması ise, onun bu konuda bir tercihte bulunmaya gerek görmediğini ifâde eder. Emre, Ergin ve Gencan'da sıra farklıdır. Bunlardan birincisi

ve sonuncusu *-Dir-* 'ı beşinciliğe, Ergin ise dördüncülüğe düşürmüşlerdir. Deny ve Kononov'da sırada altıncı olan 'değişmelik'ler Emre ve Ergin'de üçüncü, Gencan'da ikinciliği alır. Özel ettirgenler hem Gencan'da hem de Kononov'da yedinci, 'çift ettirgenli'ler (yalnız Gencan'da) sonuncudur. Ayrıca Ergin'in *-It- ve -t-* yerine, yalnız *-t-*, Emre ile Gencan'ın ise *-(I)t-* kullandıkları dikkati çekiyor. Bununla birlikte her üçünün de *-(I)t-* 'ı kasedtikleri, Ergin'in açıklamasından anlaşılıyor. Ergin'in *-Ir-* 'a sırada birinciliği vermesinin sebebi, bu ekin 'işleklik' derecesinin geride kalan ve birkaç fiilde görülen eklerdekine kıyasla daha fazla olmasına bağlanabilir. *-t-* ve *-It-* yerine, bu üçünde *-(I)t-* 'ın geçirilmesinin ne gibi sonuçlar doğurabileceğini şimdilik bir yana bırakırsak, üç Türk gramercisinin sıralamada yaptığı değişiklik, meselenin aydınlığa kavuşmasında önemli bir ileri adımdır. Emre, Ergin ve Gencan bunu 'hissetmiş' olmalıdırlar. Genel Dilbilgisi, birden çok kurallı bir sistemde 'sıralı kurallar' prensibini böyle bir ihtiyâcı karşılamak için kullanır. Bu sistemde, ilk kural, ikincisini, ikinci kural üçüncüsünü vb. onlara aykırı düşecek maddelerden arıtır. En sona, en karışık, bu yüzden en uzun kuralı gerektiren gurup 'geride kalanlar' kaydı ile, hiçbir açıklama yapılmadan, olduğu gibi konulur. Bu bakımdan, ilk olarak *-Dir-* 'ı ele almak, daha ilk adımda meseleyi çıkmaza sokmaktır. Çünkü bu ek, hem tek, hem çok heceli fiillere, hemen hemen Türkçede kelime sonunda bulunabilecek her sestem sonra (çok hecelilerde vokal, l, r'den biri ile bitenler hâriç) gelir. Eğer *-Dir-* en başa geçirilirse, o zaman *kırk-tır-* yanında *kork-tır-* 'un, *yut-tır-* yanında *yat-tır-* 'ın *çek-tır-* yanında *çık-tır-* 'ın yer almasını önleyemeyiz. Halbuki, bildiği gibi bunlardan ikincisinin doğru şekli *kork-ut-*, dördüncüsünün *yat-ır-*, altıncısının *çık-ar-* 'dır. Aynı şekilde *gel-* 'in ettirgeni *gel-dir-* değil *getir- git-* 'in *git-tir-* değil *gönder-*, *gir-* in *gir-dir-* değil *sok-*; *arın-* 'ın *arındır-* değil *arıt-*, *kuşan-* 'ın *kuşan-dir-* değil *kuşat-* olduğunu önceden bilmezsek yanlışlık yapacağımız muhakkaktır. Öbür yandan, hangi fiillerde mâna farkına göre hangi ettirgen ekin kullanılacağını önceden bilmemiz gerekir. Meselâ: *ısm-* 'ın mânası, 'suhûnet veya harâreti yeter derecede artmak' ise ettirgeni *ıst-*, 'birine veya birşeye alışmak ise' *ısm-dir-*, *gör-* in mânası 'görmek' ise ettirgeni *göster-*, 'iş yapmak' ise *gördür-*, *uyan-* 'ın mânası; 1. '(uykudan) gözlerini açmak' ise ettirgeni *uyan-dir-*; 2. 'birinin bir konuda işin aslının ne olduğunu birdenbire anlaması, bir işin aslının ne olduğunu birden farketmek' ise ettirgeni *uyar-* (Şimdi birçoklarınınca 'ikaz etmek' yerine 'ihtar etmek' için yanlış olarak kullanılmaktadır) tır. Şu halde 'geçişli-ettirgen' fiil eklerini doğru öğretebilmek için, bu eklerle ilgili maddelerin yukarıda açıklanan şekilde, sistemli bir sıralanma ile mümkün olabileceği anlaşılır. Bu sıralamayı vermeden,

-It-, *-t-* veya bunların yerine yalnızca *-(I)t-* kullanılması konusuna dönmek istiyorum. İster aynı morfem'in allomorf'ları, ister iki ayrı morfem olarak kabul edilsin *-It-* ve *-t-* yi ayrı maddeler halinde ele almak *öğretim* bakımından bazı faydalar sağlar. Çünkü, bunlar hakkındaki kurallar netleşir. *-t-* dâimâ çok heceli, vokalle veya *l*, *r*'den biri ile biten fiillerde, *-It-* tek heceli ve *(r)k* ile biten sadece beş fiilde kullanılır' demek *-(I)t-* ı alıp bir sürü istisnâ vermektten daha kolaydır.

GEÇİŞLİ - ETTİRGEN FİLLERİN TÜRETİLME KURALLARI

I. Mânâya göre iki şekilli ettirgenler

- çök-* (1) 'Diz veya bükülmüş ayaklardan biri yahut her ikisi üzerinde durmak veya bunlara oturmak; bir sıvı içinde asıntı halde bulunan maddeler dibe inmek veya oturmak'
(2) 'Kendi veya başka birşeyin ağırlığı ile olduğu yere yığılmak; ihtiyarlamak, mânevî olarak yıkılmak, gücünü ve zinde görünüşünü kaybetmek'
- doğ-* (1) 'Dişi canlıdan yavru, kadından çocuk dünyaya gelmek; (insanın) aklına bir meselenin çözümüne yarayacak veya daha önce düşünülmemiş bir fikir gelmek; bir olay veya yapılan birşeyden bir sonuç meydana gelmek'
(2) '(Güneş, ay vb.) görünmeleri tabii olan yer ve zamanda semâda belirlemek veya yükselmek'
- em-* (1) 'Bebek veya bir hayvan yavrusu annesinin memesinden süt içmek'
(2) 'Birşeyi ağzı ve dili ile içer gibi sömürmek, içine çekmek'
- git-* (1) 'Bir yerden başka bir yere geçmek, hareket etmek'
(2) '(Birşey) yok olmak, gözden kaybolmak'
- gör-* (1) 'Gözler vasıtası ile birşeyi tesbit ve onun mekândaki durumu ile varlığını idrâk etmek'
(2) 'İş yapmak, çalışmak'

- ısın-* (1) '(Bir yerin veya bir şeyin) düşük olan sıcaklığı artmak ve istenilen seviyeye gelmek'
 (2) '(Bir yere, birşeye veya birine) alışmak'
- uyan-* (1) 'Gözlerini uykudan açmak, uyku hâlinde çıkmak'
 (2) 'Birşeyin gerçek yönünü birden kavramak, birşeyin görünüşten farklı aslını birdenbire anlamak'

II. *Şekilleri birbirinden farklı veya ilgileri açık olmayan köklerden yapılan ettirgenler* (Birincisi dışında K ile başlayan çoğu geniş vokalli 9 fiil)

ay-/uyar-, gel-/getir-, gir-/sok-, git-(1)/gönder-, gör-(1)/göster-götür-/ (ile, birlikte) gönder-, görün-/ (kendini) göster-, gözüük-/ (kendini) göster-, kal-/bırak-, koy-, alıkoy-

III. *Değişmelikler* (29 fiil)

- a. 1. *k → dır* : *kalk-/kaldır-*
 2. *n → k* : *yan-/yak-⁶*
 3. *n → r* : *uyan-(2)/uyar-*
 4. *ul → ar* : *kurtul-/kurtar-*
- b. 1. *l → t* : *berkil-/berkit-, çarpıl-/çarpıt-, dağıl-/dağıt-*
 2. *n → t* : *aldan-/aldat-, arın-/arıt-, avun-/avut-, aydınlan-/aydınlatt-; çıplan-/çıplatt-; depren-/deprett-, diren-/dirtt-, donan-/donatt-; ıln-/ıltt-, ısın-(1)/ıstt-, ıslan-/ıslatt-; incin-/incitt-; kirlen-/kirtlett-, körlen-/körtlett-, kuşan-/kuşatt-, öğren-/öğrett-, tüken-/tükettt-; ufan-/ufatt-, yıpran-/yıpratt-, yıpran-/yıpratt-*
 3. *ş → t* : *ışıl-/ıttt-, körleş-/körtlett-, pekiş-/pekit-*

6 *yan-/yak-*'tan birincisi geçişsiz ikincisi geçişlidir. Standart ettirgen, geçişli olan *yak-*'tan yapılır. *yan-dır-* şekli ağızlara aittir. *yak-* ve onun gibi diğer örnekler dolayısı ile araştırmamın başlığında sâdece 'ettirgen' değil 'geçişli-ettirgen'i kullanmayı tercih ettim.

IV. *Ekler*a. *İşlek olmayan* (31 fiil)

1. *-zir-* (1) : *em-*(1)/*em-zir-*
2. *-It-* (5) : *ak-/ak-ıt-, kok-/kok-ıt-, kork-/kork-ıt-, sark-/sark-ıt-, ürk-/ürk-üt-*
3. *-Ar-* (4) : *çık-/çık-ar-, çök-*(2)/*çök-er-(t-), git-*(2)/*gid-er-, kop-/kop-ar-*
4. *-Ir-* (21) : *bat-/bat-ır-, bit-bit-ir-; yat-/yat-ır-, yet-/ye-tir, yit-/yit-ir-, aş-/aş-ır-, düş-/düş-ür-, piş-/piş-ir-, şaş-/şaş-ır-, şış-/şış-ir-, taş-/taş-ır-, üş-/üş-ür; geç-/geç-ir-, göç-/göç-ür-, iç-/iç-ir-, kaç-/kaç-ır-, sıç-/sıç-ır-, uç-/uç-ır-; doğ-*(1)/*doğ-ır-; doy-/doy-ır-, duy-/duy-ır-*

b. *İşlek olan*

1. *-t-* : Vokal, *l, r*'den biri ile biten çok heceli fiillere getirilir.
2. *-Dir-* : Kalan fiillere getirilir.

Yaptığımız bu guruplama, kuralları açıkça ortaya koymakta ve ettirgenlerin türetilmesinde hiçbir yanlışlığa yer bırakmamaktadır. Bunun dayandığı sıralama şöyle tesbit edilmiştir: I numaralı gurup, farklı mânâda kullandıklarında birbirinden ayrı iki ettirgen şekli bulunan fiillere verildi. Çünkü bu tür fiiller her gurupta vardır. Bunlar bilinmeden, bu guruplar anlaşılabilir. Öyle ise bu fiillerin en başta yer almaları gerekir. II numaralı gurup, şekilleri birbirinden farklı veya ilgileri açık olmayan köklerden yapılan ettirgenlere, III numaralı gurup ta 'değişmelikler'e ayrılmıştır. Çünkü 'Özel ettirgenli' dokuz fiil, ne 'değişmelik' ne de 'normal ekler', gurubuna girer. Bu dokuz fiil önceden bilinmezse, normal eklerin kullanılması aksayacaktır. Öbür yandan 'değişmelik'ler için de durum aynıdır. Şu halde II ve III numaralı yerlerden biri 'değişmelik' diğeri 'özel ettirgenli' fiillere aittir. Değişmeliklerin a. bölümü 'özel ettirgenli' fiillere benzer, b. bölümü ise 'değişmelik ekler'i içine alır. Öyle ise, baş kısmı 'özel ettirgenlere' son kısmı da 'ekler'e yakın düşen bu gurubu bu ikisinin arasına koymak, yani ona sırada üçüncülüğü vermek uygun olur. Böylece geriye kalan II numaralı yere 'özel ettirgenli' fiillerin girmesi gerektiği ortaya çıkar. IV. ve sonuncu yer 'ekler' gurubuna ayrılmıştır. Çünkü ilk

üçü önceden bilinmezse, eklerin doğru olarak kullanılması mümkün değildir. Aynı şekilde 'işlek olmayan ekler'e ait a, bölümünü önceden bilmek zorundayız. Aksi halde fiillerin büyük çoğunluğunu ettirgenlik veren b bölümündeki ekler pürüzsüz bir şekilde işlemez. a bölümündeki dört ekin kendi aralarındaki öncelikleri aynı prensiplere göre şöyle tesbit edilmiştir: *-zir-* tek örneği olan bir ektir. Eğer yanında *em-dür-* bulunmasa ve kökü açık bir şekilde bilinmese idi *aktar-*, *kaytar-* vb. da olduğu gibi listeden çıkarılabilirdi. *em-*, fonetik özellikleri bakımından özel eklere ait kurallarda güçlük yaratacak hiçbir niteliğe sâhip değildir. Bu bakımdan sırada herhangi bir yeri alabilir. Ancak, tek oluşu dolayısı ile ve öğretim kolaylığı açısından *-zir-*'in en önce verilmesi faydalıdır. Böylelikle ondan daha ilk ağızda kurtulmuş oluruz. Buna göre, 1 numara *-zir-*'indir. *-Ir-* için de güçlük yoktur. Çünkü *t* ile biten ve *K* ile başlayan birkaç fiile rağmen bunların hiçbiri *-Ar-* ve *-It-*'in kullanıldığı fiillerin fonetik şartlarına sahip değildir. Öbür yandan bu ek, işlek olmayanlar arasında örneği en çok bulunanıdır. Mâdem tek örnekli *-zir-* en başta, öyle ise en çok örnekli *-Ir-*'in da bölümünün en sonunda yer alması gerekir. Böylece b. bölümü ile de uygunluk sağlanmış olur. O halde *-Ir-* 4. numaradır. Geride kalan eklerden *-It-*'in *-Ar-*'dan önce getirilmesi zarûridir. Çünkü, birazdan vereceğim formüllerden *-Ar-*'la ilgili olanında Kpt. = p, t, k demektir⁷. Bu yüzden hem bu formül, hem de *-It-* formülü *kok-* fiilini içine alır. Böyle olunca, eğer *-Ar-*'ı öne alırsak, *kok-ut-* yerine *kok-ar* gibi yanlış bir ettirgen türetebiliriz. Bunu önlemek için *-It-* başa geçirildi. Şu halde *-It-* 2. numaralı *-Ar-* 3. numaralı ek olur. İşlek ekler gurubunda bulunan *-t-* için kural çok nettir. Bu bakımdan bu eki ekler listesinde herhangi bir yere koyabilirdik. Çünkü nered olursa olsun bu diğer eklerin şartlarını değiştirmez. İşlek olduğundan *-Dir-* ile birlikte b. gurubuna alındı. En işlek fakat şartlarının târifi en uzun bulunan *-Dir-*'a b. bölümünün sonunda yer verilerek 'geride kalanlar' açıklaması ile yetinildi.

IV. Gurupta yer alan formüllerin açıklanmasında metodun anlaşılması bakımından fayda görüyorum :

2 numaralı formül, *-It-* ekini alan fiillerin hangileri olduğunu gösterir. Bu formülde *k*, hizâsında bulunan *o* ve ondan sonra gelen(*r*)*k* ile bağlantıya girebilir. *r* parantez içinde olduğundan ya mevcuttur ya da değildir, buna göre ya *kok-* ya da *kork-* fiili elde edilecektir. *k*'nın altındaki *s*, parantez içindedir. Şu halde, ya vardır, ya yoktur. Eğer yoksa, fiil vokâl-

7. Buraya *ç* alınmamıştır. Çünkü *ç* bir 'affricate'tir. Tam bir patlayıcı değildir.

le başlıyor demektir. Fakat, köşeli parantez içinde aynı sıradaki *a*, *ü*'den herhangi birinin tıpkı çizgi üstündeki *o* gibi bağlantıda yer alması mecbûridir. Eğer *s* varsa, bağlantı $K_1VK_2K_3$ formülüne göre kurulabilir. $K_1 = s$, $V = a, ü$, $(K_2) = (r)$, $K_3 = k$ olduğundan mümkün kombinasyonlar sırası ile *sark-sak-*, *sürk-sük-* ten ibârettir. Bunlardan yalnız *sark-gerçek (reel)*, öbürleri değildir (*irreel*). (Burada gerçek 'Türkçede bulunan', gerçek olmayan 'Türkçede bulunmayan' mânasında kullanılmıştır). Eğer *s* yoksa, o taktirde elde edeceğimiz şekiller: *ark-*, *ak-*, *ürk-*, *ük-* tür. Bunlardan yalnız *ak-*, *ürk-* gerçek fiillerdir. (Kalanlar Türkçede yoktur. Bu sebeple sözlüklerde de bulunmaz. Bu nokta özellikle yabancılara Türkçe öğretiminde önemlidir.)

3 numaralı formül -Ar- eki alan fiillerin hangileri olduğunu gösterir. Bu formüle göre, K_1VK_2 tipli yâni konsonla başlayan ve konsonla biten üç fonemli bâzı fiiller söz konusudur. Köşeli parantezler, yukarıda da belirttiğim gibi içinde bulunan konson ve vokallerin, seçim hakkı ile, 'mebûri' olduğuna işâret eder. Şu halde -Ar- eki alan bir fiilde ilk fonemin ya *ç* ya *k* veya *g*'den biri olması mecbûriyeti vardır. Ondandır sonra ya $I = i$, i veya $O = o$, $ö$ 'den biri gelecektir. Sondaki konsonun bir 'patlayıcı' olması gerektiği *K*, yani 'konson' işâreti altındaki *pt.* = 'patlayıcı' kısaltması ile gösterilmiştir. Türkçede kelime sonunda bulunabilecek üç patlayıcı vardır: *p*, *t*, *k*, Bunların hepsi de 'ötümsüz'dür. (*K*'nin kelime sonunda bulunduğu zâten formülden bellidir. Kelime sonundaki patlayıcı ünsüzler Türkçede daimâ 'ötümsüz' olduğundan *K* nin bu niteliğini ayrıca göstermeğe gerek yoktur.) Şu halde -Ar- eki alan fiillerin sonunda mutlaka bu üç fonemden biri yer alacaktır. Buna göre mümkün şekiller sırası ile : *çap-*, *çip-*, *çap-*, *çöp-* (hiçbiri Türkçede yok), *çık-*, *çik-*, *çok-*, *çök-* (yalnız *çık-* ve *çök-* gerçek), *çit-*, *çit-*, *çot-*, *çöt-* (hiçbiri Türkçede yok), *kıp-*, *kip-*, *kop-*, *köp-* yalnız *kop-* gerçek), *kıt-*, *küt-*, *kot-*, *köt-* (hiçbiri Türkçede yok). *kık-*, *kik-* gibi şekiller yasaklanmıştır. *g*'nin mümkün kombinasyonları arasında yalnız *git-* gerçektir. Öyle ise, Türkçede -Ar- eki alan fiillerin *çık-*, *çök-*, *kop-*, *git-* olduğu ortaya çıkar. (yabancılara veya yurt dışında yetişmiş Türk gençlerine Türkçe öğretilirken, tek heceli fiillerin tam bir listesini vermek 'mümkün şekiller'den hangilerinin 'gerçek' olduğunu bulmakta kolaylık sağlayacaktır.)

4 numaralı formül -Ir- eki alan fiillerin hangileri olduğunu gösterir. Formülün ilk kısmı bu fiillerin başında bulunan konsonlara aittir. Bu kısım büyük parantez içindedir. Bu, -Ir- eki alan fiillerde başta bir konsonun varlığına mutlaka gerek olmadığına işâret eder. İkinci kısım büyük köşeli parantez içine alınmıştır. Köşeli parantez, vokal ve kök sonu konsonunun

'mebûri' olduğunu ifâde eder. Kısaca, bu formül (K_1) VK_2 'nin çok daha geniş bir şeklidir. (Bununla birlikte, kısa formülde VK_2 köşeli parantez içinde değildir. Çünkü K_1 'in parantez içinde bulunması VK_2 ile 'karşıtlık' (*contrast*) teşkil ettiğinden buna gerek kalmaz). Öncekilerde olduğu gibi, bu formülde de her işâret, yalnız kendi hizasındaki işâretlerle bağlantıya girebilir. Yuvarlak parantezlerin boyları, içlerinde bulunan işâretin üç tabaka (veya kat) hâlindeki formülün kaçınıcı katına kadar hükmü geçtiğini gösterecek şekilde ayarlanmıştır. Meselâ, en baştaki d ancak alt ve orta sıradaki işâretlerle bağlantı kurabilir. Onun üstündeki g ise sâdece en üst sırada bulunan işâretlere bağlanabilir. Parantezin sağ üst kenarındaki m , n gibi harfler, o parantez içindeki işâretlerin ancak kendi cinsinden m' , n'' ile ilgili kurabileceğini, bunlara -özel bir kuralla müsaade edilmemiş- başka çeşit ilgilerin yasaklandığını gösterir. Buna göre, m işâretli parantezin içinde b , y yalnız m' işâretli t ile; n işâretli parantezin içinde ki p , t , k , s yalnız n' işâretini taşıyan parantezin içindeki $ç$, $ş$ ile bir kombinasyona girebilir. Aynı şekilde n'' işâretli g de sadece n' işâretli parantezin içindeki $ç$, $ş$ ile bağlantı kurabilir. Bu sebeple n' parantezi g 'nin hizâsına kadar yükseltildiği halde ondan sonraki parantezin yüksekliği ikinci kat (yani orta sıra) hizâsını geçmez. $A = a$, e , $I = i$, i , $\phi =$ 'sıfır' (yâni 'yok') $K_1 =$ kelime başı konsonu, $K_2 =$ aynı kelimedeki, sıradaki ikinci konson (tek heceli kelimelerde, kelime sonu konsonu) $sr. =$ 'sürtünücü' (*fricative*) demektir. Formülün altındaki, sınırlamalara (başka bir deyişle ek şartlara) ait kuralın sol tarafı ile sağ tarafı yalnız aynı hizâdaki-lerin hesaba katılabileceğini gösterir. Buna göre, iki alt kuraldan birincisi üst sıra, ikincisi alt sıradır. Ortada bulunan her ikisine aittir. Şimdi bu açıklamaları göz önüne alarak sınırlama kuralını okuyacak olursak sol üst sıradan başlamamız gerekir: 'Eğer kelime başındaki konson s ise, veya kelime başında konson bulunmuyorsa, $aş$ - fiilindeki a dışında bütün A 'ları (yâni a ve e 'leri) U (yani u veya $ü$) yapınız ve kelimenin ikinci konsonunu (yahut kelime sonu konsonunu) n' işâretli parantezin içindeki konsonlardan (yani $ç$ veya $ş$ 'den) seçiniz'. (Bu birinci alt kuraldır) Sol alt sıradan başlayarak devâm edecek olursak: 'Eğer, kelime başı konsonu d ise, $aş$ - fiilindeki a dışında bütün A 'ları U yapınız ve ikinci konsonu (veya kelime sonu konsonunu) 'sürtünücü'lerden ($ş$, $ğ$, y 'den) seçiniz. (Bu da ikinci alt kuraldır.)

4 numaralı formüle göre hangi fiillerin *-Ir-* eki aldığını tesbit işi şöyle yapılır: Formülün en solunda ve üstte g bulunuyor. Vokallerden sonra gelen konsonlardan yalnız n' işâretli parantez içindeki $ç$ veya $ş$, g ile bağlantıya girebilir. Çünkü g 'nin üstüne n'' konmuştur, ayrıca g hiza-

sına kadar çıkar tek parantez *n'* parantezidir. O halde, birinci sıradaki (en üst kattaki) mümkün şekiller *geç-*, *göç-*, *geş-*, *gör-* tür. (Bunlardan *geç-*, *göç-* gerçek öbürleri değildir.) Formülün en solunda *g*'nin altındaki parantez iki kat için geçerlidir. Orta katta (ikinci sırada), *d*'nin hizasında o vardır. o'yu tâkib edebilecek konson, ikinci alt kural gereğince bir sürtünücü yani *ş*, *ğ*, *y*'den biridir. Mümkün kombinasyonlar: *doş-*, *doğ-*, *doy-* olup son ikisi gerçektir. Üçüncü sırada yani en alt katta *d*'nin hizasında *A*, *I* vokalleri var. Kurala göre *A*, *U* olacak ve vokali bir sürtünücü tâkib edecektir (bu sıradaki tek sürtünücü *ş*'dir). Öyle ise, mümkün kombinasyonlar *düş-*, *düş-*, *daş-*, *diş-* ve bunlardan gerçek olanı yalnız *düş-* fiilidir. *d*'nin öbür kombinasyonları *duy-*, *düy-*, *dvy-*, *dvy-* 'den yalnız birincisi Türkçede vardır. Aynı sıradaki *b*, *y* konsonları *m* işâretli parantez içinde olduğundan bu konsonlarla bağlantıya girebilecek tek konson *m'* işâretli *t*'dir. Şu halde mümkün şekiller, aynı sırada olan vokallerin *A*, *I* olduğunu da dikkate alırsak: *bat-*, *bet-*, *bit-*, *bit-* 'ten ibârettir. Bunlardan *bat-*, *bit-* fiilleri gerçek- öbürleri değildir. *y*'li kombinasyonlar: *yat-*, *yet-*, *yıt-*, *yit-* 'tir. *yıt-* dışındakilerin hepsi gerçektir. Bundan sonraki *n* ile işâretli parantezde görülen *p*, *t*, *k*, *ş* ancak *n* işâretli parantezde bulunan *ç*, *ş* ile kombinasyona girebilir. Vokal yine *A*, *I*'dan biridir: *paç-*, *peç-*, *paç-*, *piç-* (Türkçede yok), *paş-*, *peş-*, *paş-*, *piş-* (yalnız *piş-* gerçek) *taç-*, *teç-*, *tiç-*, *tiç-* (Türkçede yok) *taş-*, *teş-*, *tiş-*, *tiş-* (yalnız *taş-* gerçek), *kaç-*, *keç-*, *kiç-*, *kiç-* (yalnız *kaç-* gerçek), *kaş-*, *keş-*, *kiş-*, *kiş-* (Türkçede yok), *sıç-*, *siç-*, *şaş-*, *şeş-*, *şış-*, *şiş-* (yalnız *şaş-*, *şiş-* gerçek). En sondaki *s*, kural gereğince *A*'dan çevrilen *U* ve *I* ile bağlantıya girebilir. Mümkün şekiller: *suç-*, *süç-*, *sıç-*, *siç-* 'tir. (yalnız *sıç-* gerçek, öbürleri Türkçede yok) $K_1 = \emptyset$ ise, yani kelime başında konson yoksa, kural gereğince *A*, *U* olacağından mümkün kombinasyonlar: *uç-*, *üç-*, *iç-*, *iç-*; *uş-*, *üş-*, *iş-*, *iş-*, (yalnız *uç-*, *iç-* *üş-* gerçek, öbürleri Türkçede yok.) Bunlara *a* ile kurulu olduğu halde müsaade edilen fiil *aş* 'i da klersek- *-Ir-* eki alan fiilleri tamamlamış oluruz.

İşlek eklere ayrılmış b bölümündeki biricik formül birinci ek *-t-* 'ye aittir. Bu formülde *V*'nin altındaki *n*, vokalin fiilde kaçınıcı vokal olduğunu göstermek için kullanılmıştır. Bu aynı zamanda fiilin sonuncu vokalıdır. Çünkü onu tâkiben parantez içinde *l*, *r* konsonları görülüyor. (yani bu konsonlardan hiçbirini yoksa fiil vokalle sona eriyor demektir.) *n*'in, başka bir deyişle vokal numarasının ikiye eşit veya ondan büyük olması şart koşulmuştur. Türkçede her hecede bir vokal bulunduğuna göre, bunun mânâsı 'iki veya daha çok heceli ve vokal, yahut *r*, *l* konsonlarından biri ile biten fiil' olur. Bu niteliğe sahip her fiil *-t-* eki alır.

İşlek ekler bölümünde yalnız *-t-* ve *-Dir-* bulunduğundan, ve *-t-* dâhil bütün eklerin hangi fiillere getirildiği kurallarla belirtildiğinden sonuncu ek *-Dir-* için hiçbir açıklamaya gerek yoktur.

GEÇİŞLİ-ETTİRGEN FİİL TÜRETMEK

(Kurallar sıralıdır)

I. Mânâ farkına göre iki şekli olan ettirgen fiiller :

a. İkinci yani özel mânâda kullanıldığında işlek ek alanlar :

- doğ-* (2) '(Güneş, ay vs.) görünmeleri tabii olan yer ve zamanda belirlemek'
- em-* (2) '(Birşeyi) ağzı ve dili ile sömürmek, içeri gibi içine çekmek'
- gör-* (2) 'İş yapmak, çalışmak'
- ısn-* (2) '(Bir yere, bir şeye veya birine) alışmak'

b. Birinci yani işlek mânâda kullanıldığında işlek ek alanlar :

- çök-* (2) '(Bina, köprü, tünel) yıkılarak olduğu yere yığılmak; ihtiyarlamak rûhî ve fizikî gücünü veya zinde görünüşünü kaybetmek'
- uyan-* (2) 'Bir şeyin iç yüzünü ve gerçek yönünü birden kayramak'

c. Her iki mânâda da işlek olmayan şekiller kullanan :

- git-* (2) '(Birşey) yok olmak, gözden kaybolmak'

II. Ettirgen şekillerle aynı kökten gelmeyen veya geldikleri anlaşılmayan fiiller :

ay-/uyar-, gel-/getir-, gir-/sok-, git-(1)/gönder-, gör-(1)/göster-, götür-/ (ile, birlikte) gönder-, görün-, gözük-/ (kendini) göster-, kal-/bırak-, koy-, ah koy-

III. Değişmelikler :

- a. 1. $k \rightarrow d$: *kalk-*, 2. $n \rightarrow k$: *yan-*, 3. $n \rightarrow r$: *uyan-(2)*, 4. $ul \rightarrow ar$: *kurtul-*
- b. 1. $l \rightarrow t$: *berkil-*, *çarpıl-*, *dağıl-*
2. $n \rightarrow t$: *aldan-*, *arın-*, *avun-*, *aydanlan-*; *çıplan-*; *depren-*, *diren-*, *donan-*; *ıbn-*, *ısm-(1)*, *ıslan-*; *incin-*; *kirlen-*, *körülen-*, *kuşan-*, *öğren-*; *tüken-*; *ufan-*; *yıpran-*
3. $\xi \rightarrow t$: *ıbaş-*, *körleş-*; *pekiş-*

IV. a. İşlek olmayan ekler :

1. $-zir-$: $\begin{bmatrix} em \\ - \end{bmatrix} (1)$ 2. $-It-$: $\frac{k}{(s)} \begin{bmatrix} o \\ a, u \end{bmatrix} (r)k$ 3. $-Ar-$: $\begin{bmatrix} \xi, k \\ [I, o] \\ K_1 \neq K_2 \end{bmatrix} K_{rt}$

4. $-Ir-$: $\begin{bmatrix} \xi^n \\ (d) \end{bmatrix} \frac{\xi^n}{(b; y)^m (p, t, k; \xi)^n s} \begin{bmatrix} e, \ddot{o} \\ o \\ A, I \end{bmatrix} \begin{pmatrix} \xi, \xi \end{pmatrix}^n \begin{pmatrix} \xi \\ t^m, y \end{pmatrix}$

$K_1 = \begin{cases} s, \emptyset \\ d \end{cases}$ ise $A \rightarrow U$, $K_2 = \begin{cases} n \\ sr \end{cases}$

b. İşlek ekler

1. $-t-$: $\begin{bmatrix} K_V \\ n \\ n \Rightarrow 2 \end{bmatrix} (l, r)$

2. $-DI-$: $\begin{bmatrix} Geriye kalanlar \end{bmatrix}$

Standard Türkçenin Tek Heceli Fülleri

1 aç-	6 as-	11 bak-	16 bert-
2 ak-	7 aş-	12 ban-	17 bez-
3 al-	8 at-	13 bas-	18 biç-
4 an-	9 ay-	14 bat-	19 bıç-
5 art-	10 az-	15 bay-	20 biç-

21 bil-	55 deş-	89 göç-	123 koy-
22 bin-	56 dik-	90 göm-	124 kus-
23 bit-	57 dil-	91 gör-	125 küs-
24 boğ-	58 din-	92 gül-	126 oğ-
25 boz-	59 dit-	93 giit-	127 ol-
26 bört-	60 diz-	94 iç-	128 on-
27 bul-	61 doğ-	95 il-	129 oy-
28 bur-	62 dol-	96 in-	130 oğ-
29 burk-	63 don-	97 it-	131 öl-
30 bük-	64 doy-	98 kaç-	132 ölç-
31 büz-	65 döğ-	99 kak-	133 öp-
32 cay-	66 dök-	100 kal-	134 ör-
33 coş-	67 dön-	101 kalk-	135 ört-
34 çak-	68 dur-	102 kan-	136 öt-
35 çal-	69 duy-	103 kap-	137 pis-
36 çalk-	70 dür-	104 kar-	138 piş-
37 çarp-	71 dürt-	105 kas-	139 saç-
38 çat-	72 düş-	106 kat-	140 sağ-
39 çek-	73 düz-	107 kay-	141 sal-
40 çel-	74 eğ-	108 kaz-	142 san-
41 çent-	75 ek-	109 kert-	143 sap-
42 çerki-	76 em-	110 kıl-	144 sar-
43 çık-	77 er-	111 kır-	145 sark-
44 çırp-	78 es-	112 kırk-	146 sars-
45 çim-	79 eş-	113 kırp-	147 sat-
46 çiz-	80 et-	114 kıs-	148 sav-
47 çök-	81 ez-	115 kıy-	149 say-
48 çöm-	82 geç-	116 kız-	150 seç-
49 çöz-	83 gel-	117 koğ-	151 sek-
50 dal-	84 ger-	118 kok-	152 ser-
51 dam-	85 gez-	119 kon-	153 serp-
52 de-	86 gir-	120 kop-	154 sev-
53 del-	87 git-	121 kork-	155 sez-
54 der-	88 giy-	122 koş-	156 seç-

157 sığ-	176 sürç-	195 uç-	214 yaz-
158 sık-	177 sürt-	196 um-	215 ye-
159 sız-	178 süs-	197 uy-	216 yel-
160 sik-	179 süz-	198 ür-	217 yen-
161 sil-	180 şaş-	199 ürk-	218 yer-
162 silk-	181 şış-	200	219 yet-
163 sin-	182 tak-	201 üt-	220 yiğ-
164 siy-	183 tap-	202 üz-	221 yık-
165 sok-	184 tart-	203 var-	222 yıl-
166 sol-	185 taş-	204 ver-	223 yırt-
167 sor-	186 tat-	205 vur-	224 yir-
168 soy-	187 tep-	206 yağ-	225 yit-
169 söğ-	188 tık-	207 yak-	226 yol-
170 sök-	189 tın-	208 yan-	227 yon(t)-
171 sön-	190 tift-	209 yap-	228 yor-
172 sun-	191 toz-	210 yar-	229 yum-
173 sus-	192 tut-	211 yas-	230 yu-n-
174 sün-	193 tüt-	212 yat-	231 yut-
175 sür-	194 tüy-	213 yay-	232 yüz-

B. İşlek Ekler

1. *-t-* : *Vokal, l veya r ile biten iki yahut daha çok heceli fiillerin sonuna gelir.*

a. $V \neq$

Vokalle biten çok heceli fiiller, yapı ekleri bakımından oldukça büyük bir çeşitlilik gösterir. Bu ekler aşağıda, alfabe sırası ile misâlleri ile birlikte verilmiştir :

+ A -

benze-/benze-t-, beze-/beze-t-, boşa-/boşa-t-, buna-/buna-t-, çiğne-/çiğne-t-, dene-/dene-t-, dile-/dile-t-, dişe-/dişe-t-, döse-/döse-t-, gevşe-/gevşe-t-, göze-/göze-t-, harca-/harca-t-, kana-/kana-t-, kına-/kına-t-, oyna-/oyna-t-, öde-/öde-t-, toza-/toza-t-, tüne-/tüne-t-, türe-/

*tiire-t-, uğra-/uğra-t-, uza-/uza-t-, iire-/iire-t-, yama-/yama-t-, yaşa-/
yaşa-t-, yıldıra-/yıldıra-t-, yumuşa-/yumuşa-t-*

—

*ara-/ara-t-, bile-/bile-t-, boya-/boya-t-, çile-/çile-t-, çiyne-/çiğne-t-,
ele-/ele-t-, kapa-/kapa-t-, kayna-/kayna-t-, koca-/koca-t-, küre-/
küre-t-, sına-/sına-t-, swa-/swa-t-, tara-/tara-t-, tıka-/tıka-t-, ula-/
ula-t-, yala-/yala-t-, yara-/yara-t-, yıka-/yıka-t-*

+ DA -

iste-/iste-t-

—

*bıcıl-da-/bıcıl-da-t-, bıçır-da-/bıçır-da-t-, bıngıl-da-/bıngıl-da-t-, bicıl-de-/
bicıl-de-t-, cayır-da-/cayır-da-t-, cazır-da-/cazır-da-t-, cıbil-da-/cıbil-da-t-,
cırıl-da-/cırıl-da-t-, cırıl-da-/cırıl-da-t-, cızır-da-/cızır-da-t-, cumbıl-da-/
cumbıl-da-t-, cumbır-da-/cumbır-da-t-, çağıl-da-/çağıl-da-t-, çakıl-da-/
çakıl-da-t-, çangıl-da-/çangıl-da-t-, çatır-da-/çatır-da-t-, çıngıl-da-/çıngıl-
da-t-, çıngır-da-/çıngır-da-t-, çıpıl-da-/çıpıl-da-t-, çıtır-da-/çıtır-da-t-, dın-
gır-da-/dıngır-da-t-, dırıl-da-/dırıl-da-t-, dıngıl-de-/dıngıl-de-t-, ebıl-de-/
ebıl-de-t-, fıkır-da-/fıkır-da-t-, fıngır-da-/fıngır-da-t-, fısil-da-/fısıl-da-t-,
fışır-da-/fışır-da-t-, fıngır-de-/fıngır-de-t-, fokır-da-/fokır-da-t-, fongır-
da-/fongır-da-t-, fosır-da-/fosır-da-t-, gacıır-da-/gacıır-da-t-, gacıır-da-/
gacıır-da-t-, gırıl-da-/gırıl-da-t-, gırıl-da-/gırıl-da-t-, gümbür-de-/güm-
bür-de-t-, harıl-da-/harıl-da-t-, haşır-da-/haşır-da-t-, hakır-da-/hakır-da-t-,
harıl-da-/harıl-da-t-, haşır-da-/haşır-da-t-, horıl-da-/horıl-da-t-, köpür-de-/
köpür-de-t-, hüngür-de-/hüngür-de-t-, ııl-da-/ııl-da-t-, inıl-de-/inıl-de-t-,
ipıl-de-/ipıl-de-t-, kıkır-da-/kıkır-da-t-, kımıl-da-/kımıl-da-t-, kıpır-da-/
kıpır-da-t-, kıtır-da-/kıtır-da-t-, kozır-da-/kozır-da-t-, lıngır-da-/lıngır-
da-t-, lopır-da-/lopır-da-t-, löpür-de-/löpür-de-t-, mışıl-da-/mışıl-da-t-,
mızır-da-/mızır-da-t-, parıl-da-/parıl-da-t-, patır-da-/patır-da-t-, pırıl-da-/
pırıl-da-t-, pısır-da-/pısır-da-t-, pıtır-da-/pıtır-da-t-, şakıl-da-/şakıl-da-t-,
şangır-da-/şangır-da-t-, şapır-da-/şapır-da-t-, şıkır-da-/şıkır-da-t-, şıngır-
da-t-, şıpır-da-/şıpır-da-t-, tıkır-da-/tıkır-da-t-, tımbır-da-/tımbır-da-t-,
tıngır-da-/tıngır-da-t-, tıpır-da-/tıpır-da-t-, tirıl-de-/tirıl-de-t-, tokır-da-/
tokır-da-t-, uğıl-da-/uğıl-da-t-, vicır-da-/vicır-da-t-, vıngıl-da-/vıngıl-
da-t-, vıngır-da-/vıngır-da-t-, vırıl-da-/vırıl-da-t-, vızır-da-/vızır-da-t-, zım-
bır-da-/zımbır-da-t-, zıngıl-da-/zıngıl-da-t-, zıngır-da-/zıngır-da-t-, zırıl-
da-/zırıl-da-t-*

+ I -

*acı-/acı-t-, ağrı-/ağrı-t-, büyü-/büyü-t-, çürü-/çürü-t-, doku-/doku-t-,
ekşi-/ekşi-t-, eri-/eri-t-, eski-/eski-t-, ışı-/ışı-t-, karşı-/karşı-t-, kuru-/
kuru-t-, oku-/oku-t-, soğu-/soğu-t-, sölpü-/sölpü-t-, şaka-/şaka-t-,
tana-/tana-t-, taşı-/taşı-t-, tökezi-/tökezi-t-, uyu-/uyu-t-, üşü-/üşü-t-,
yürü-/yürü-t-*

+ (I)msA -

Bu fiillerin ettirgen şekilleri işitilirse de, kulağa hoş gelmez.

*azımsa-/azımsa-t-, benimse-/benimse-t-, çoğumsa-/çoğumsa-t-, iyim-
se-/iyimse-t-, karamsa-/karamsa-t-, kötümse-/kötümse-t-*

— k → + mse -

küçümse-/küçümse-t-

+ (I)rGA -

Bu fiillerin ettirgen şekilleri pek kullanılmaz.

*acırga-/acırga-t-, azırga-/azırga-t-, esirge-/esirge-t-, kısrğa-/kısr-
ga-t-, yadırga-/yadırga-t-*

+ IA -

*ağırta-/ağırta-t-, ağla-/ağla-t-, anla-/anla-t-, aşla-/aşla-t-, bada-
nala-/badanala-t-, bağışta-/bağışta-t-, bağla-/bağla-t-, başla-/başla-t-,
bekle-/bekle-t-, belle-/belle-t-, besle-/besle-t-, boğazla-/boğazla-t-,
buğula-/buğula-t-, büyüle-/büyüle-t-, çiftle-/çiftle-t-, dağla-/dağ-
la-t-, damgala-/damgala-t-, damla-/damla-t-, demle-/demle-t-, dinle-/
dinle-t-, dirsekle-/dirsekle-t-, dişle-/dişle-t-, dizle-/dizle-t-, düzle-/
düzle-t-, elle-/elle-t-, ensele-/ensele-t-, gizle-/gizle-t-, göğüsle-/göğüs-
le-t-, gözle-/gözle-t-, hatırla-/hatırla-t-, hazırla-/hazırla-t-, hesapla-/
hesapla-t-, ismarla-/ismarla-t-, iğnele-/iğnele-t-, ilikle-/ilikle-t-, işle-/
işle-t-, kapla-/kapla-t-, katla-/katla-t-, kötüle-/kötüle-t-, kucakla-/
kucakla-t-, kümele-/kümele-t-, lekele-/lekele-t-, mimle-/mimle-t-, mü-
hürle-/mühürle-t-, nalla-/nalla-t-, nikâhla-/nikâhla-t-, nişanla-/nişan-
la-t-, omuzla-/omuzla-t-, özle-/özle-t-, pişle-/pişle-t-, plâmla-/plâmla-t-,
postala-/postala-t-, sakla-/sakla-t-, sırala-/sırala-t-, söyle-/söyle-t-,
sula-/sula-t-, süsle-/süsle-t-, tamamlama-/tamamlama-t-, tekmele-/tekme-
le-t-, temizle-/temizle-t-, topla-/topla-t-, tökezle-/tökezle-t-, tütsüle-/
tütsüle-t-, uğurla-/uğurla-t-, yağla-/yağla-t-, yağmala-/yağmala-t-,
yakala-/yakala-t-, yemle-/yemle-t-, yolla-/yolla-t-, yuvarla-/yuvar-*

la-t-, zehirle-/zehirle-t-, zimbala-/zimbala-t-, zincirle-/zincirle-t-, zorla-/zorla-t-

—
 ahla-/ahla-t-, cızla-/cızla-t-, ciyakla-/ciyakla-t-, çatla-/çatla-t-, çm-
 la-/çm-la-t-, fırla-/fırla-t-, fısla-/fısla-t-, gırla-/gırla-t-, gurla-/gur-
 la-t-, gümle-/gümle-t-, gürlle-/gürlle-t-, haşla-/hasla-t-, havla-/havla-t-,
 hırla-/hırla-t-, hopla-/hopla-t-, mele-/mele-t-, miyavla-/miyavla-t-,
 parla-/parla-t-, şakla-/şakla-t-, şapla-/şapla-t-, şırla-/şırla-t-, takla-/
 takla-t-, tıklı-/tıklı-t-, tınla-/tınla-t-, tısla-/tısla-t-, vakla-/vakla-t-,
 vıvıla-/vıvıla-t-, vırla-/vırla-t-, vızla-/vızla-t-, vızıkla-/vızıkla-t-, vi-
 yakla-/viyakla-t-, zıpla-/zıpla-t-, zırla-/zırla-t-, zonkla-/zonkla-t-

+ rA -

çemre-/çemre-t-, doğra-/doğra-t-, gevre-/gevre-t-, kavra-/kavra-t-,
 kükre-/kükre-t-, sıçra-/sıçra-t-, titre-/titre-t-

+ sA -

aygırta-/aygırta-t-, erse-/erse-t-, koçta-/koçta-t-, öküzse-/öküzse-t-,
 susa-/susa-t-

—
 çığse-/çığse-t-, çoksa-/çoksa-t-, darsa-/darsa-t-, garipse-/garipse-t-,
 mühimse-/mühimse-t-, tavsa-/tavsa-t-, tuhafsa-/tuhafsa-t-, umursa-/
 umursa-t-

+ sI -

bönsü-/bönsü-t-, porsu-/porsu-t-, pörsü-/pörsü-t-, yabansı-/yabansı-t-,
 yadsı-/yadsı-t-

—
 boğası-/boğası-t-, düvesi-/düvesi-t-, tekesi-/tekesi-t-

-(A)kLA -

durakla-/durakla-t-, emekle-/emekle-t-, itekle-/itekle-t-, pinikle-/pi-
 nekle-t-, savsakla-/savsakla-t-, tartakla-/tartakla-t-, patakla-/patak-
 la-t-

- AksA -

duraksa-/duraksa-t-

- (A)lA -

çabala-/çabala-t-, çalkala-/çalkala-t-, çekele-/çekele-t-, çentele-/çentele-t-, çırpala-/çırpala-t-, çisele-/çisele-i-, çizele-/çizele-t-, çözele-/çözele-t-, dizele-/dizele-t-, durala-/durala-t-, dürttele-/dürttele-t-, ekele-t-, eşele-/eşele-t-, evele-/evele-t-, gevele-/gevele-t-, hırpala-/hırpala-t-, ırgala-/ırgala-t-, incele-/incele-t-, itele-/itele-t-, kakala-/kakala-t-, kırpala-/kırpala-t-, kovala-/kovala-t-, kurcala-/kurcala-t-, kürele-/kürele-t-, oğala-/oğala-t-, oyala-/oyala-t-, örsele-/örsele-t-, saçala-/saçala-t-, sarsala-/sarsala-t-, sekele-/sekele-t-, sendele-/sendele-t-, sepele-/sepele-t-, serpele-/serpele-t-, silkele-/silkele-t-, sürtele-/sürtele-t-, şaşala-/şaşala-t-, tartala-/tartala-t-, tepele-/tepele-t-, ufala-/ufala-t-, yalpala-/yalpala-t-, yumala-/yumala-t-

- I -

kazı-/kazı-t-, sancı-/sancı-t-, sürü-/sürü-t-, yürü-/yürü-t-

- İkİA -

ayıkla-/ayıkla-t-, çentikle-/çentikle-t-, çizikle-/çizikle-t-, didikle-/didikle-t-, kırpıkla-/kırpıkla-t-, sayıkla-/sayıkla-t-, sürükle-/sürükle-t-, tepikle-/tepile-t-, tırtıkla-/tırtıkla-t-, tiftikle-/tiftikle-t-, uyukla-/uyukla-t-

—

çimdikle-/çimdikle-t-, gıdıkla-/gıdıkla-t-, mancıkla-/mancıkla-t-

- İksA -

kanıkla-/kanıkla-t-

- İmsA -

çekimse-/çekimse-t-, durumsa-/durumsa-t-, gülümse-/gülümse-t-

/ - mAlA -

dür-/dürmele- // dür-dür-/dürmele-t-, kar-/karmala- // kadar-/karmala-t-, sar-/sarmala- // sar-dür-/sarmala-t-, sür-/sürmele- // sür-dür-/sürmele-t-, yay-/yaymala- // yay-dür-/yaymala-t-

b. 1 ≠

+ (A)l -

azal-/azal-t-, bolal-/bolal-t-, boşal-/boşal-t-, bunal-/bunal-t-, çoğal-/çoğal-t-, çömel-/çömel-t-, daral-/daral-t-, dikel-/dikel-t-, dinel-/di-

nel-t-, domal-/domal-t-, düzel-/düzel-t-, gencel-/gencel-t-, kartal-/kartal-t-, koval-/koval-t-, sağal-/sağal-t-, sıgal-/sıgal-t-, yönel-/yönel-t-, büğrül-/büğrül-t-, doğrul-/doğrul-t-, durul-/durul-t-, eğril-/eğril-t-, incel-/incel-t-, sivril-/sivril-t-, söbel-/söbel-t-, yassıl-/yassıl-t-, yamrul-/yamrul-t-, yumrul-/yumrul-t-, yücel-/yücel-t-

- K → - l -

ayıl-/ayıl-t-, bayıl-/bayıl-t-, darıl-/darıl-t-, diril-/diril-t-, eksil-/eksil-t-, irkil-/irkil-t-, katıl-/katıl-t-, koyul-/koyul-t-, küçül-/küçül-t-, seyrel-/seyrel-t-, tomrul-/tomrul-t-, tümsel-/tümsel-t-, ufal-/ufal-t-, yamıl-/yamıl-t-, yüksel-/yüksel-t-

c. r ≠

+ Ar -

ağar-/ağar-t-, beler-/beler-t-, bozar-/bozar-t-, çeler-/çeler-t-, çiler-/çiler-t-, göğer-/göğer-t-, karar-/karar-t-, kırar-/kırar-t-, kızar-/kızar-t-, morar-/morar-t-, pısar-/pısar-t-, sarar-/sarar-t-, yeşer-/yeşer-t-

başar-/başar-t-, becer-/becer-t-, ever-/ever-t-, geber-/geber-t-, göler-/göler-t-, kabar-/kabar-t-, onar-/onar-t-, şımar-/şımar-t-, tozar-/tozar-t-, yakar-/yakar-t-, yalvar-/yalvar-t-, yaşar-/yaşar-t-, zıbar-/zıbar-t-

+ Gİr -

anır-/anır-t-, bağır-/bağır-t-, böğür-/böğür-t-, çağır-/çağır-t-, çemkir-/çemkir-t-, fıskır-/fıskır-t-, geğir-/geğir-t-, haykır-/haykır-t-, haçkır-/haçkır-t-, höykür-/höykür-t-, öğür-/öğür-t-, pıskır-/pıskır-t-, püfkür-/püfkür-t-, püskür-/püskür-t-, tükür-/tükür-t-

+ (I)r -

aksır-/aksır-t-, hapsır-/hapsır-t-, ısr-/ısr-t-, osur-/osur-t-, öksür-/öksür-t-, taksır-/taksır-t-, üfür-/üfür-t-

belir-/belir-t-, çıldır-/çıldır-t-, delir-/delir-t-, kavur-/kavur-t-, kayır-/kayır-t-, kemir-/kemir-t-, köpür-/köpür-t-, sümkür-/sümkür-t-, süpür-/süpür-t-, tomur-/tomur-t-

- Ir -

ayır-/ayır-t-, buyur-/buyur-t-, çevir-/çevir-t-, devir-/devir-t-, devşir-/devşir-t-, eğir-/eğir-t-, evir-/evir-t-, kanır-/kanır-t-, kavr-/kavr-t-, savur-/savur-t-, seçir-/seçir-t-, semir-/semir-t-, sıyr-/sıyr-t-, soğur-/soğur-t-, sömür-/sömür-t-, yoğur-/yoğur-t-

Özel gurup

aktar-/aktar-t-, getir-/getir-t-, gönder-/gönder-t-, göster-/göster-t-, kaldır-/kaldır-t-, kaytar-/kaytar-t-, kotar-/kotar-t-, kırtar-/kırtar-t-, uyar-/uyar-t-

- (I)ştIr -

Bu ekle yapılan fiiller -t- alabilirse de, kulağa hoş gelmez.

alıştır-/alıştır-t-, araştır-/araştır-t-, atıştır-/atıştır-t-, bölüştür-/bölüştür-t-, buluştur-/buluştur-t-, buruştur-/buruştur-t-, büzüştür-/büzüştür-t-, çakıştır-/çakıştır-t-, çalıştır-/çalıştır-t-, çatıştır-/çatıştır-t-, çekiştir-/çekiştir-t-, çukıştır-/çukıştır-t-, çırpıştır-/çırpıştır-t-, çizıştır-/çizıştır-t-, dolaştır-/dolaştır-t-, döküştür-/döküştür-t-, dürtüştür-/dürtüştür-t-, ekiştir-/ekiştir-t-, geçiştir-/geçiştir-t-, ılaştır-/ılaştır-t-, ılıştır-/ılıştır-t-, itıştır-/itıştır-t-, kakaıştır-/kakaıştır-t-, kapıştır-/kapıştır-t-, karıştır-/karıştır-t-, katıştır-/katıştır-t-, kırpıştır-/kırpıştır-t-, kokuştur-/kokuştur-t-, koğuştur-/koğuştur-t-, muncıştır-/muncıştır-t-, pekiştir-/pekiştir-t-, savuştur-/savuştur-t-, serpiştir-/serpiştir-t-, sıkıştır-/sıkıştır-t-, sokuştur-/sokuştur-t-, soruştur-/soruştur-t-, sürtüştür-/sürtüştür-t-, sürüştür-/sürüştür-t-, takıştır-/takıştır-t-, taraştır-/taraştır-t-, tepıştır-/tepiştir-t-, tikaıştır-/tikaıştır-t-, tutuştur-/tutuştur-t-, verıştır-/verıştır-t-, vuruştur-/vuruştur-t-, yakıştır-/yakıştır-t-, yamaştır-/yamaştır-t-, yapıştır-/yapıştır-t-, yaraştır-t-, yatıştır-/yatıştır-t-, yayıştır-/yayıştır-t-, yazıştır-/yazıştır-t-, yetiştir-/yetiştir-t-, yığıştır-/yığıştır-t-, yoluştur-/yoluştur-t-, yumuştır-/yumuştur-t-

2. -DIr - :

Tek heceli fiiller

a. V ≠

de-/de-dir, ye-/ye-dir-

b. C ≠

ç ≠

aç-/aç-tır-, biç-/biç-tir-, ölç-/ölç-tür-, saç-/saç-tır-, seç-/seç-tir-, sürç-/sürç-tür.

ğ ≠

boğ-/boğ-dur-, değ-/değ-dir-, doğ-(2)/doğ-dur-, döğ-/döğ-dür-, eğ-/eğ-dir-, koğ-/koğ-dur-, oğ-/oğ-dur-, öğ-/öğ-dür-, sağ-/sağ-dar-, sığ-/sığ-dar-, söğ-/söğ-dür-, yağ-/yağ-dar-, yığ-/yığ-dar-

k ≠

çak-/çak-tır, çek-/çek-tir-, çök-(2)/çök-tür-, dik-/dik-tir-, dök-/dök-tür-, ek-/ek-tir-, kak-/kak-tır-, kırk-/kırk-tır-, sek-/sek-tir-, sık-/sık-tır-, sok-/sok-tur-, sök-/sök-tür-, yak-tır-, yık-/yık-tır-

l ≠

al-/al-dar-, bil-/bil-dir-, böl-/böl-dür-, bul-/bul-dur-, çal-/çal-dar-, çel-/çel-dir, dal-/dal-dar-, del-/del-dir-, dil-/dil-dir-, dol-/dol-dur-, gül-/gül-dür-, kül-/kül-dar-, ol-/ol-dur-, öl-/öl-dür-, sal-/sal-dar-, sil-/sil-dir-, sol-/sol-dur-, yel-/yel-dir-, yol-/yol-dur-

m ≠

çim-/çim-dir-, çöm-/çöm-dür-, em-(2)/em-dir-, göm-/göm-dür-, um-/um-dur-, yum-/yum-dur-

n ≠

an-/an-dar-, ban-/ban-dar-, bin-/bin-dir-, din-/din-dir-, don-/don-dur-, dön-/dön-dür-, in-/in-dir-, kan-/kan-dar-, kon-/kon-dur-, on-/on-dur-, san-/san-dar-, sin-/sin-dir-, sön-/sön-dür-, sun-/sun-dur-, sün-/sün-dür-, yen-/yen-dir-

p ≠

çarp-/çarp-tır, çırp-/çırp-tır, kap-/kap-tır, kırp-/kırp-tır,öp-/öp-tür-, sap-/sap-tır-, serp-/serp-tür-, tap-/tap-tır-, tep-/tep-tir-, yap-/yap-tır-

r ≠

bur-/bur-dur-, der-/der-dir-, dur-/dur-dur-, dür-/dür-dür-, er-/er-dir-, ger-/ger-dir-, gör-(2)/gör-dür-, kar-/kar-dar-, kur-/kur-dar, kur-/kur-dur-, ör-/ör-dür-, sar-/sar-dar-, ser-/ser-dir-, sor-/sor-dur-, sür-/sür-dür-, var-/var-dar-, ver-/ver-dir-, vur-/vur-dur-, yar-/yar-dar-, yer-/yer-dir-, yir-/yir-dir-, yor-/yor-dur-

s ≠

as-/as-tır, bas-/bas-tır, es-/es-tir, kas-/kas-tır, kes-/kes-tir-, kus-/kus-tır-, kus-/kus-tur-, küs-/küs-tür-, pis-/pis-tır-, süs-/süs-tür-

§ ≠

çoş-/çoş-tur-, deş-/deş-tir-, eş-/eş-tir-, koş-/koş-tur-

t ≠

at-/at-tır-, art-/art-tır-, bert-/bert-tir-, bört-/bört-tür-, çat-/çat-tır-, çent-/çent-tir-, dit-/dit-tir-, dürt-/dürt-tür-, et-/et-tir-, güt-/güt-tür-, it-/it-tir-, kat-/kat-tır-, kert-/kert-tir-, ört-/ört-tür-, öt-/öt-tür-, sat-/sat-tır-, sürt-/sürt-tür-, tart-/tart-tır-, tat-/tat-tır-, tift-/tift-tir-, tut-/tut-tur-, tüt-/tüt-tür-, yurt-/yurt-tır-, yut-/yut-tur-

v ≠

sav-/sav-dır-, sev-/sev-dir-

y ≠

cay-/cay-dır-, giy-/giy-dir-, kay-/kay-dır-, kıy-/kıy-dır-, koy-/koy-dur-, oy-/oy-dur-, say-/say-dır-, siy-/siy-dir-, soy-/soy-dur-, tüy-/tüy-dür-, uy-/uy-dur-, yay-/yay-dır-

z ≠

az-/az-dır-, bez-/bez-dir-, boz-/boz-dur-, büz-/büz-dür, çiz-/çiz-dir-, çöz-/çöz-dür-, diz-/diz-dir-, düz-/düz-dür-, es-/ez-dir-, gez-/gez-dir-, kaz-/kaz-dır-, kız-/kız-dır-, sez-/sez-dir-, siz-/siz-dır-, süz-/süz-dür-, toz-/toz-dur-, üz-/üz-dür-, yaz-/yaz-dır-, yüz-/yüz-dür-

Çok heceli vokal, l, r'den başka bir sesle biten
füller

k ≠

acık-/acık-tır-, ayık-/ayık-tır-, bırak-/bırak-tır, birik-/birik-tir-, doluk-/doluk-tur-, gecik-/gecik-tir-, gerek-/gerek-tir-, kanak-/kanak-tır-

n ≠

aşın-/aşın-dır-, barın-/barın-dır-, beğen-/beğen-dir-, dadan-/dadan-dır-, davran-/davran-dır-, dokun-/dokun-dur-, dilen-/dilen-dir-, dölen-/dölen-dir-, dönen-/dönen-dir-, düşün-/düşün-dür-, eğlen-/eğlen-dir-, geçin-/geçin-dir-, gocun-/gocun-dur-, gönen-/gönen-dir-, gücen-/gücen-dir-, güven-/güven-dir-, imzgan-/imzgan-dır-, iğren-/iğren-dir-, imren-/imren-dir-, inan-/inan-dır-, kazan-/kazan-dır-, kiskan-/kiskan-dır-, kıvan-/kıvan-dır-, kıvrın-/kıvrın-dır-, özen-/özen-dir-, sakın-/

sakın-dır-, utan-/utan-dır-, uyan-(2)/uyan-dır-, üşen-/üşen-dir-, yut-
kun-/yutkun-dır-, ayıpsın-/ayıpsın-dır-, çığsın-/çığsın-dir-, çöksün-/
çöksün-dır-, tiksın-/tiksin-dir-, umsun-/umsun-dır-, yüksün-/yük-
sün-dür-, zorsun-/zorsun-dır-

acın-/acın-dır-, bulan-/bulan-dır-, bulun-/bulun-dır-, didin-/didin-dir-,
dolan-/dolan-dır-, edin-/edin-dir-, ısın(2)/ısın-dır-, gezin-/gezin-dir-,
kaçın-/kaçın-dır-, kalkın-/kalkın-dır-, kaşın-/kaşın-dır-, öğren-/öğün-
dür-, takın-/takın-dır-, tapın-/tapın-dır-, tepin-/tepin-dir-, yakın-/
yakın-dır-, yapın-/yapın-dır-, yaran-/yaran-dır-

Özel gurup

arın-/arın-dır-, avun-/avun-dır-, çıplan-/çıplan-dır-, ılın-/ılın-dır-,
sancılan-/sancılan-dır-, yıpran-/yıpran-dır-

homurdan-homurdan-dır-, yelten-/yelten-dir-

akıllan-/akıllan-dır-, alevlen-/alevlen-dir-, ballan-/ballan-dır-, boy-
lan-/boylan-dır-, budaklan-/budaklan-dır-, canlan-/canlan-dır-, celâl-
len-/celâllen-dir-, çiçeklen-/çiçeklen-dir-, çillen-/çillen-dir-, çimlen-/
çimlen-dir-, çöplen-/çöplen-dir-, dalgalan-/dalgalan-dır-, dallan-/dal-
lan-dır-, dillen-/dillen-dir-, dinlen-/dinlen-dir-, domuzlan-/domuzlan-
dır-, döllен-/döllен-dir-, duygulan-/duygulan-dır-, efelen-/efelen-dir-,
evlen-/evlen-dir-, faydalan-/faydalan-dır-, gururlan-/gururlan-dır-,
güçlen-/güçlen-dir-, hastalan-/hastalan-dır-, havalan-/havalan-dır-,
hırslan-/hırslan-dır-, hızlan-/hızlan-dır-, hislen-/hislen-dir-, horaz-
lan-/horozlan-dır-, haylan-/haylan-dır-, içlen-/içlen-dir-, islen-/islen-
dir-, kabarcıklan-/kabarcıklan-dır-, katlan-/katlan-dır-, keyiflen-/
keyiflen-dir-, kullan-/kullan-dır-, kulllan-/kulllan-dır-, kurtlan-/kurt-
lan-dır-, kuvvetlen-/kuvvetlen-dir-, küflen-/küflen-dir-, küllen-/kül-
len-dir-, liflen-/liflen-dir-, örümceklen-/örümceklen-dir-, palazlan-/
palazlan-dır-, paslan-/paslan-dır-, pıtraklan-/pıtraklan-dır-, pırelen-/
pırelen-dir-, pürçeklen-/pürçeklen-dir-, püsküllen-/püsküllen-dir-, pü-
türülen-/pütürülen-dir-, renklen-/renklen-dir-, sallan-/sallan-dır-, ses-
len-/seslen-dir-, silâhlan-/silâhlan-dır-, sinirtlen-/sinirtlen-dir-, sulan-/
sulan-dır-, sütlen-/sütlen-dir-, şanlı-/şanlı-dır-, şereflen-/şereflen-
dir-, tasalan-/tasalan-dır-, temellen-/temellen-dir-, tomurcuklan-/to-

murcuklan-dır-, tüylen-/tüylen-dir-, uçlan-/uçlan-dır-, uslan-/uslan-dır-, ümitlen-/ümitlen-dir-, yapraklan-/yapraklan-dır-, yılan-/yılan-dır-, yosunlan-/yosunlan-dır- yüreklen-/yüreklen-dir-, zevklen-/zevklen-dir-, ziftlen-/ziftlen-dir-

§ ≠

alış-/alış-tır-, apış-/apış-tır-, bağdaş-/bağdaş-tır-, barış-/barış-tır-, bitiş-/bitir-tir-, buruş-/buruş-tur-, çalış-/çalış-tır-, çapras-/çapras-tır-, çokuş-/çokuş-tur-, deşiş-/deşiş-tir-, gidış-/giciş-tir-, güreş-/güreş-tir-, kamaş-/kamaş-tır-, kavuş-/kavuş-tur-, konuş-/konuş-tur-, sataş-/sataş-tır-, savaş-/savaş-tır-, svriş-/svriş-tır-, tokuş-/tokuş-tur-, tutuş-/tutuş-tur-, uğraş-/uğraş-tır-, uyuş-/uyuş-tur-, üleş-/üleş-tir-, yakış-/yakış-tır-, yanaş-/yanaş-tır-, yapış-/yapış-tır-, yarış-/yarış-tır-, yalış-/yalış-tır-

bulaş-/bulaş-tır-, bozuş-/bozuş-tur, bölüş-/bölüş-tür-, buluş-/buluş-tur-, çarpış-/çarpış-tır-, çatış-/çatış-tır-, çekiş-/çekiş-tir-, çeliş-/çeliş-tir-, dalas-/dalas-tır-, gidiş-/didiş-tir-, dolas-/dolas-tır-, döğüş-/döğüş-tür-, eriş-/eriş-tir, giriş-/giriş-tir, görüş-/görüş-tür-, kalkış-/kalkış-tır-, kapış-/kapış-tır-, karış-/karış-tır-, kvrış-/kvrış-tır-, öpüş-/öpüş-tür-, seviş-/seviş-tir-, sıkış-/sıkış-tır-, takış-/takış-tır-, tamış-/tamış-tır-, ulaş-/ulaş-tır-, yaraş-/yaraş-tır-, yatış-/yatış-tır-, yetiş-/yetiş-tir-

acemileş-/acemileş-tir-, aculaş-/aculaş-tır-, âdileş-/âdileş-tir-, ağırlaş-/ağırlaş-tır-, aksileş-/aksileş-tir-, Almanlaş-/Almanlaş-tır-, Amerikanlaş-/Amerikanlaş-tır-, optallaş-/optallaş-tır-, Araplaş-/Araplaş-tır-, başkalaş-/başkalaş-tır-, bayağılaş-/bayağılaş-tır-, bitkileş-/bitkileş-tir-, bollaş-/bollaş-tır-, buharlaş-/buharlaş-tır-, bütünleş-/bütünleş-tir-, câhilleş-/câhilleş-tir-, cilveleş-/cilveleş-tir-, cüceleş-/cüceleş-tir-, çiftleş-/çiftleş-tir-, çingeneleş-/çingeneleş-tir-, Çinlileş-/Çinlileş-tir-, çirkinleş-/çirkinleş-tir-, çocuklaş-/çocuklaş-tır-, çölleş-/çölleş-tir-, denkleş-/denkleş-tir-, derinleş-/derinleş-tir-, devleş-tir-, dmsizleş-/dmsizleş-tir-, dişileş-/dişileş-tir-, domuzlaş-/domuzlaş-tır-, duygusuzlaş-/duygusuzlaş-tır-, eşleş-/eşleş-tir-, fakirleş-/fakirleş-tir-, Farslaş-/Farslaş-tır-, fenalaş-/fenalaş-tır-, fettanlaş-/fettanlaş-tır-, fırtınalaş-/fırtınalaş-tır-, Frenkleş-/Frenkleş-tir-, gâvurlaş-/gâvurlaş-tır-, gençleş-/gençleş-tir-, gerçekleş-/gerçekleş-tir-, gevrekleş-/gevrekleş-tir-, güdükleş-/güdükleş-tir-, güzelleş-/güzelleş-tir-, hayvanlaş-/hay-

vanlaş-tır-, helâlleş-/helâlleş-tir-, Hintlileş-/Hintlileş-tir-, hoppalaş-/hoppalaş-tır-, Hristiyanlaş-/Hristiyanlaş-tır-, huysuzlaş-/huysuzlaş-tır-, ıssızlaş-/ıssızlaş-tır-, irileş-/irileş-tir-, kabalaş-/kabalaş-tır-, kabaklaş-/kabaklaş-tır-, keskinleş-/keskinleş-tir-, kısırlaş-/kısırlaş-tır-, kavrıcıklaş-/kavrıcıklaş-tır-, korkaklaş-/korkaklaş-tır-, köpekleş-/köpekleş-tir-, kötüleş-/kötüleş-tir-, kuduzlaş-/kuduzlaş-tır-, küstahlaş-/küstahlaş-tır-, kütleş-/kütleş-tir-, kütükleş-/kütükleş-tir-, Macarlaş-/Macarlaş-tır-, mahzunlaş-/mahzunlaş-tır-, medenîleş-/medenîleş-tir-, millîleş-/millîleş-tir-, miskinleş-/miskinleş-tir-, mollalaş-/mollalaş-tır-, nâzikleş-/nâzikleş-tir-, odunlaş-/odunlaş-tır-, oturaklaş-/oturaklaş-tır-, öküzleş-/öküzleş-tir-, partallaş-/partallaş-tır-, pelteleş-/pelteleş-tir-, ruhsuzlaş-/ruhsuzlaş-tır-, Ruslaş-/Ruslaş-tır-, saflaş-/saflaş-tır-, sertleş-/sertleş-tir-, sessizleş-/sessizleş-tir-, sığlaş-/sığlaş-tır-, sıklaş-/sıklaş-tır-, sirkeleş-/sirkeleş-tir-, sonsuzlaş-/sonsuzlaş-tır-, şakalaş-/şakalaş-tır-, şapşallaş-/şapşallaş-tır-, şaraplaş-/şaraplaş-tır-, şaşkınlaş-/şaşkınlaş-tır-, Tanrılaş-/Tanrılaş-tır-, taşlaş-/taşlaş-tır-, tatsızlaş-/tatsızlaş-tır-, tilkileş-/tilkileş-tir-, toparlaklaş-/toparlaklaş-tır-, tuhaflaş-/tuhaflaş-tır-, Türkleş-/Türkleş-tir-, ukalâlaş-/ukalâlaş-tır-, umacılaş-/umacılaş-tır-, utanmazlaş-/utanmazlaş-tır-, üveyileş-/üveyileş-tir-, yabancılaş-/yabancılaş-tır-, yağınlaş-/yağınlaş-tır-, yobazlaş-/yobazlaş-tır-, yoğunlaş-/yoğunlaş-tır-, yozlaş-/yozlaş-tır-, yüzleş-/yüzleş-tir-, zarifleş-/zarifleş-tir-, zenginleş-/zenginleş-tir-, zıvrılaş-/zıvrılaş-tır-, zıtlaş-/zıtlaş-tır-, zorbalaş-/zorbalaş-tır-, zotlaş-/zotlaş-tır-, züğürtleş-/züğürtleş-tir-, zümrütleş-/zümrütleş-tir-, züppeleş-/züppeleş-tir-

t ≠

ayart-/ayart-tır-, azıt-/azıt-tır-, çitlat-/çitlat-tır-, gözet-/gözet-tir-, işit-/işit-tir-, kırıt-/kırıt-tır-, kışkırt-/kışkırt-tır-, öğüt-/öğüt-tür-, seğırt-/seğırt-tir-, sapıt-/sapıt-tır-, sıvıt-/sıvıt-tır-, somurt-/somurt-tır-, unıt-/unıt-tır-

Özel gurup

aldat-/aldat-tır-, avıt-/avıt-tır-, aydınlat-/aydınlat-tır-, berkit-/berkit-tir-, beyazlat-/beyazlat-tır-, çarpıt-/çarpıt-tır-, çıplıt-/çıplıt-tır-, dağıt-/dağıt-tır-, depret-/depret-tir-, direkt-/direkt-tir-, donat-/donat-tır-, ıkt-/ıkt-tır-, ıslat-/ıslat-tır-, incit-/incit-tir-, kırlet-/kırlet-dir-, kölet-/köret-tir-, kuşat-/kuşat-tır-, öğret-/öğret-tir-, pekit-/pekit-tir-, sancılat-/sancılat-tır-, tozlat-/tozlat-tır-, tüket-/tüket-tir-, ufat-/ufat-tır-, yıldızlat-/yıldızlat-tır-, yıprat-/yıprat-tır-

BİBLİYOGRAFYA

- Tahsin Banguoğlu — *Türkçenin Grameri*, İstanbul 1974, 630 s. (s. 204-205, 209-210, 278, 284-287, 292)
- Jean Dénys — *Grammaire de la Langue Turque*, Dialecte Osmanli, Paris 1920, 1216 s.
- Trc. Ali Ulvi Elöve : *Türk Dili Grameri* (Osmanlı Lehçesi), İst. 1941, XXII + 1142 + (yanlış - doğru cedveli) XLI + A-G (içindekiler), T.D.K.
- (paragraf 577 - 585 = s. 348 - 353)
- Ahmed Cevad Emre — *Türk Dilbilgisi*, İstanbul, 1945, XIX + 613 s. T.D.K. D. 24 (112 d - 112 h = s. 222 - 223)
- Muharrem Ergin — *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, 1962, İst. Ü. Ed. Fk. Yayınları No. 785'ten genişletilmiş ikinci baskı XXVII + 384 s. (s. 199 - 203)
- Tahir Nejat Gencan — *Dilbilgisi*, Ankara 1979, XIV + 602 s. T.D.K. Yayınları No. 418 (s. 329 - 334, 335 - 343 a.)
- A. N. Kononov — *Grammatika Sovremennogo Turetskogo Literaturnogo Yazıka*, Moskva - Leningrad 1956, 569 s., Akademiya NAUK SSSR, Institut Vostokovedeniya (paragraf 393 - 403 = s. 201 - 205)
- Zeynep Korkmaz — 'Türkiye Türkçesi', s. 393 - 426, *Türk Ansiklopedisi*, c. XXXII, Fasikül 261, (s. 419)
- Robert B. Lees — *The Phonology of Modern Standard Turkish*, Indiana University, Bloomington, Mouton and Co. The Hague, Netherlands 1961, Uralic and Altaic Series, Vol. 6, VII + 76 s. (s. 23 - 24, s. 59, not 9)

- Lloyd B. Swift — *A Reference Grammar of Modern Turkish*, Indiana University, Bloomington, The Hague, Netherlands 1963 Uralic and Altaic Series, Vol. 19, 267 s. + 4 analyses (Tables), (paragraf 183 - 193 = s. 104 - 107)
- Faruk Kadri Timurtaş — *Eski Türkiye Türkçesi* (XV. yüzyıl), ikinci baskı, İstanbul 1981, İst. Ü. Ed. Fk. Yayınları no. 2157 XXIII + 322 s. (s. 117 - 118, 281)
- Osman Nedim Tuna — 'The Transitive - Causative Suffix and Initial Reduplicative Morphemes in Modern Turkish' *Inner Asia Colloquium Research Papers*, University of Washington, Seattle, Oct. 29, 1964, 22 pp.
- Hamza Zülfikar — *Yabancılar İçin Türkçe Dilbilgisi*, Ankara, 1980 Ankara Üniversitesi, Türkçe Kursu Yayınları IV, 305 s. (paragraf 90 - 91, alıştırma 69)